

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
PROGRAMI**

**ERGENLERİN ÇOCUKLUK DÖNEMİ İSTİSMAR VE İHMAL
DÜZEYLERİNİN SOSYAL DESTEK, AKRAN İLİŞKİLERİ VE
UMUT TARAFINDAN YORDANMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BIRKAN GÜNEŞ

**ANKARA
TEMMUZ, 2019**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
PROGRAMI**

**ERGENLERİN ÇOCUKLUK DÖNEMİ İSTİSMAR VE İHMAL
DÜZEYLERİNİN SOSYAL DESTEK, AKRAN İLİŞKİLERİ VE
UMUT TARAFINDAN YORDANMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİRKAN GÜNEŞ

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ GÖKHAN ATİK

**ANKARA
TEMMUZ, 2019**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Birkan GÜNEŞ adlı öğrencinin hazırladığı “Ergenlerin Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmal Düzeylerinin Sosyal Destek, Akran İlişkileri ve Umut Tarafından Yordanması” başlıklı bu çalışma Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı’nda jüri üyelerince oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	<u>Jüri Üyeleri</u>	<u>İmza</u>
Başkan	Prof. Dr. Metin PİŞKİN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ATİK	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Onur ÖZMEN	

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından .../.../20... tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulunca .../.../20... tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Birkan GÜNEŞ

ÖZET

ERGENLERİN ÇOCUKLUK DÖNEMİ İSTİSMAR VE İHMAL DÜZEYLERİNİN SOSYAL DESTEK, AKRAN İLİŞKİLERİ VE UMUT TARAFINDAN YORDANMASI

GÜNEŞ, Birkan

Yüksek Lisans Tezi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ATİK

Temmuz, 2019, xi + 78 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin çocukluk dönemi istismar ve ihmal düzeylerini yordamada algılanan sosyal desteğin (aile, arkadaş ve öğretmen desteği), akran ilişkileri niteliğinin, umut düzeylerinin, cinsiyetlerinin ve akademik başarılarının rolünün incelenmesidir. Araştırma, Bursa'daki 396 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak; Kişisel Bilgi Formu, Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Akran İlişkileri Ölçeği, Sürekli Umut Ölçeği kullanılmıştır. Aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre; aileden algılanan sosyal desteğin, umudun, cinsiyetin ve akran ilişkisi niteliğinin ergenlerin çocukluk çağı istismar ve ihmal yaşantılarını anlamlı bir şekilde yordamıştır. Bu dört değişken birlikte çocukluk çağı istismar ve ihmaliindeki varyansın toplam %49'unu açıklamıştır. Aileden algılanan sosyal destek en güçlü yordayıcı değişkendir. Aile desteği, akran ilişkileri ve umut değişkenleri çocukluk dönemi istismar ve ihmaliini negatif yönde yordarken, cinsiyet (erkek) değişkeni pozitif yönde yordamıştır. Ayrıca öğretmen desteği, arkadaş desteği ve akademik başarının diğer değişkenlerle birlikte çocukluk çağı istismar ve ihmaliinin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Çocukluk dönemi istismarı ve ihmali, algılanan sosyal destek, akran ilişkileri, umut.

ABSTRACT

PREDICTION OF ADOLESCENTS' CHILDHOOD ABUSE AND NEGLECT LEVELS BY SOCIAL SUPPORT, PEER RELATIONS, AND HOPE

GÜNEŞ, Birkan

Master's Degree, Department of Psychological Services in Education

Supervisor: Dr. Gökhan ATİK

July, 2019, xi + 78 Pages

The aim of this study was to investigate the role of perceived social support (family, friends, and teacher support), peer relationships quality, hope, gender, and academic achievement in predicting high school students' childhood abuse and neglect. The study was conducted on 396 high school students in Bursa, Turkey. As a data collection tool; a Demographic Information Form, Childhood Trauma Questionnaire, Perceived Social Support Scale, Friendship Qualities Scale, and Children's Hope Scale were used. According to the results of stepwise multiple linear regression analysis; perceived family social support, hope, gender, and peer relationship quality significantly predicted adolescents' childhood abuse and neglect. Together, these four variables accounted for 49% of the variance in childhood abuse and neglect. The perceived social support from the family was the most powerful predictor variable. While the variables of family support, peer relationships, and hope negatively predicted childhood abuse and neglect, gender (male) variable positively predicted. Furthermore, it was found that teacher support, friend support, and academic achievement were not a significant predictor of childhood abuse and neglect.

Key Words: Childhood abuse and neglect, perceived social support, peer relationships, hope.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın başından sonuna kadar her aşamasında bana sabırla ve içtenlikle yol gösteren, süreci tamamlama konusunda beni motive edip destekleyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ATİK'e, tez jürimde yer alıp yapıcı eleştirilerle katkı sağlayan Prof. Dr. Metin Pişkin ile Dr. Öğr. Üyesi Onur Özmen hocalarıma, tez savunması sürecinde heyecanımı paylaştan Ecem TOKYÜREKLİ'ye, Ankara'ya her gidişimde beni evlerinde misafir eden dostlarım Oğuzhan AKANSEL ve Buğrahan ÇITAK'a, yüksek lisans eğitimi süresince izni ve desteğinden ötürü Yenışehir İlçe Milli Eğitim Müdürü Musa AYZAZ'a ve sevgili okul müdürüm Metin AZAKLI'ya,

Her konuda desteklerini hissettiğim çok kıymetli aileme,

Moral ve motivasyon kaynağım, şansım sevgilim Feyza'ya çokça teşekkür ederim.

Güzel memleketimin güzel çocuklarına

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR	xi
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç.....	4
Önem.....	5
Sayıtlar.....	7
Sınırlılıklar.....	7
Tanımlar.....	7
BÖLÜM 2.....	9
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
Çocuk İstismarı ve İhmali.....	9
Fiziksel İstismar.....	11
Duygusal İstismar.....	12
Cinsel İstismar.....	14
Pedofili.....	15
Ensest İlişki.....	16
Çocuk Gelinler.....	17
İhmal.....	18
Türkiye’de İstismar ve İhmale İlişkin Durum.....	20
Çocuk İstismarı ve İhmaline İlişkin Kuramsal Açıklamalar.....	23
Tıbbi Yaklaşım.....	23
Sosyolojik Model.....	25
Sosyal Öğrenme Kuramı.....	27
Ekolojik Model.....	28
Sosyal Durumsal Model.....	29
İstismar, İhmal ve Sosyal Destek.....	30
İstismar, İhmal ve Akran İlişkileri.....	32
İstismar, İhmal ve Umut.....	34
BÖLÜM 3.....	37
YÖNTEM.....	37
Araştırmanın Modeli.....	37
Katılımcılar.....	37

Veri Toplama Araçları	38
Kişisel Bilgi Formu	39
Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği	39
Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	40
Akran İlişkileri Ölçeği	41
Sürekli Umut Ölçeği	42
Veri Toplama Süreci	43
Verilerin Çözümlemesi	44
BÖLÜM4.....	46
BULGULAR VE YORUMLAR	46
Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler	46
Çocukluk Dönemi İhmal ve İstismar Puanlarının Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları.....	47
Regresyon Analizinde Yer Alan Tüm Değişkenler Arasındaki İlişkiler	47
Çocukluk Dönemi İhmal ve İstismar Puanlarının Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Bulguları.....	48
Yorumlar.....	51
BÖLÜM 5.....	57
SONUÇ VE ÖNERİLER	57
Sonuçlar	57
Öneriler	57
KAYNAKLAR.....	60
EKLER	69
EK 1. Kişisel Bilgi Formu	70
EK 2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği	71
EK 3. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	72
EK 4. Akran İlişkileri Ölçeği	73
EK 5. Sürekli Umut Ölçeği	74
EK 6. Etik Kurul Onayı	75
EK 7. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni	76
BENZERLİK BİLDİRİMİ	77
ÖZGEÇMİŞ.....	78

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1 Çalışma Grubunda Yer Alan Katılımcıların Demografik ve Kişisel Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	38
Tablo 2 Veri Toplama Araçlarından Elde Edilen Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler	46
Tablo 3 Araştırmada Yer Alan Değişkenler Arasındaki İlişkiler	48
Tablo 4 Aşamalı Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	49

KISALTMALAR

AİÖ	Akran İlişkileri Ölçeği
ASDÖ	Algılanan Sosyal Destek Ölçeği
ÇÖYÖ	Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SUÖ	Sürekli Umut Ölçeği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve temel değişkenlerinin tanımlarına yer verilmiştir.

Problem

Çocukluk dönemi bilim insanlarının üzerinde çokça durduğu bir dönemdir. Bu döneme özgü birçok araştırma yapılmış, eğitimler verilmiştir. Anne babalar çocuk daha doğmadan kendilerini eğitmeye ve hazırlamaya başlamaktadır. Bu dönem insan hayatının en önemli ve kritik dönemlerindedir. Bireyin sağlıklı bir gelişim göstermesinin temelleri bu dönemde atılır. Bu yüzden bireyin hayatının büyük bir kısmı çocukluk çağı yaşantılarından izler taşımaktadır.

Farklı ülkelerde birçok bilim insanı ve düşünür, toplumların en önemli hazinesinin çocuklar olduğu gibi çok önemli bir tespite bulunmuş olsalar dahi bu düşünce tam olarak hayata geçememiş ve benimsenememiştir. Çocuk sağlığı, eğitimi, gelişimi gibi alanlarda her ne kadar olumlu gelişmeler yaşansa da, birçok çocuk kötü muameleye maruz kalmaktadır. Yeterli beslenmeyen, barınacak yeri olmayan, şiddete, hakaretlere maruz kalan, eğitim hakkı kısıtlanmış, çok ağır işlerde çalıştırılan, cinsel saldırılara hedef olan birçok çocuk bulunmaktadır. Çocuklara karşı aktif olarak girişilen ve çocukların fiziksel, duygusal, bilişsel ve toplumsal olarak gelişimi zedeleyen her türlü eyleme çocuk istismarı; beslenme, barınma, ilgi, eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılanmaması durumlarına da çocuk ihmali denmektedir. İstismar ve ihmal kavramlarının hukuk, sağlık, psikoloji, eğitim gibi farklı disiplinlerde kullanılmasından dolayı farklı tür ve tanımlamalarının olduğu görülmektedir (Zeytinoğlu, 1991). Disiplinlerarası farklılıklar gibi toplumlar arasındaki kültürel farklılıklar da genel bir tanımlama yapmayı zorlaştırmaktadır. Örneğin, Türk ailesi otoriteye dayanan ataerkil bir yapıya sahiptir ve kısıtlayıcı ve koruyucu bir aile ortamı oluştururken, Batı toplumlarında daha çok bağımsız hareket alanının olduğu bir aile ortamı mevcuttur

(Kozcu, 1988). Farklı sosyo-kültürel özelliklerin ve disiplin alanlarının varlığından dolayı alanyazında farklı istismar ve ihmal türlerine rastlamak mümkündür.

Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarını fiziksel, duygusal ve cinsel olarak üçe ayırmaktadır. Çocuk ihmalini ise; sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme ve barınma alanlarını içine alan bir bütün olarak ele almaktadır (World Health Organization, 2006). Fiziksel istismar belirlenmesi en kolay olanıdır çünkü fiziksel müdahale sonucu çocuğun bedeninde yaralanmalar, morluklar ve izler oluşmaktadır. Fakat saatlerce karanlık odada bırakılmış ya da birçok hakarete uğramış çocukta böyle bir fiziksel yaralanma oluşmaz. Bu durum, duygusal istismarın tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Cinsel istismar da, tıpkı duygusal istismar gibi fiziksel izler taşımadığından dolayı tespit edilmesi oldukça zordur (Lynch, 1991). Bu yüzden istismarı tespit etmek amacıyla ölçme araçları geliştirilmiş ve araştırmalar yapılmıştır. Yılmaz Irmak (2008) Türkiye’de yaşayan 1606 ergenle bir araştırma yapmış ve ergenlerin %48’inin fiziksel istismara, %60’ının duygusal istismara, %8’inin cinsel istismara ve %17’sinin ihmale uğradığı sonucunu bulmuştur. Sofuoğlu ve diğerlerinin (2013), yaşları 11-16 arasında değişen 7764 çocukla yaptıkları araştırmada fiziksel istismar oranı %58, duygusal istismar oranı %70 ve ihmal oranı %42 bulunmuştur. İstismar oranlarının hayli yüksek olduğu bu araştırma sonuçları Türkiye’nin geleceği için tehlike oluşturmaktadır.

İstismar olayları toplumun birçok yerinde olduğu gibi okullarda da karşımıza çıkmaktadır. Eğitim sisteminde yeri olmasa da öğretmenler sınıf yönetimi ya da disiplin amaçlı şiddeti okullarda kullanmaktadır (Gökler, 2006). Eğitim kurumlarında bu tarz istenmedik istismar davranışlarını azaltmak ve önlemek amacıyla da bazı çalışmalar yapılmaktadır. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2017-2018 Eğitim ve Öğretim yılının başında çalışmalarında bir değişikliğe gitmiş ve eğitim kurumlarında uygulanacak psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin belirli hedefler doğrultusunda planlanmasını öngörmüştür. Bu hedefler ihtiyaç analizleri sonucu belirlenmiş olan genel, yerel ve özel hedeflerdir. Genel hedefler, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından ulusal düzeyde yerine getirilmesi gereken hedeflerdir. MEB 2017-2018 Eğitim ve Öğretim yılı için bu hedefi “İhmal ve İstismardan Korunma” olarak belirlemiştir.

Okul psikolojik danışmanları genel hedef çerçevesinde okullarda istismarı önleyici çalışmalar yapmaktadırlar. Önleme çalışmaları psikolojik danışma ve rehberliğin önemli işlevlerinden birisidir ve istenmeyen durumların oluşmasını

engellemeye yönelik bir çözüm arayışıdır. Önleme çalışmalarının en büyük avantajı bütün öğrencilere yönelik ve ekonomik olmasıdır. Çünkü bu çalışmalar bireyler yerine gruplara yöneliktir. Okullarda bu gruplar öğrenciler, öğretmenler ve anne babalardan oluşmaktadır (Korkut, 2016). Werner (1989) koruyucu faktörleri kişisel olumlu atıflar, aile içi duygusal bağlar ve toplumdaki sosyal destek ağı şeklinde üç ana başlıkta toplamıştır (Akt. Kararımak, 2006). İstismar ve ihmali önlemeye yönelik öğrenciler, öğretmenler ve anne babalarla ne gibi çalışmaların yapılabileceği okul psikolojik danışmanları için bir merak konusu olmuştur. Bu yüzden çocukların istismar ve ihmal düzeylerinin üzerinde etkisinin olabileceği koruyucu faktörlerin bilinmesi gerekmektedir.

Bu araştırma, okul psikolojik danışmanlarının bilme ihtiyacı hissettiği çocuk istismarı ve ihmali üzerinde etkisinin olabileceği koruyucu faktörlerin belirlenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bu doğrultuda okul psikolojik danışmanlarının çalışma gruplarını oluşturan öğrenci, öğretmen ve ebeveyn boyutları dikkate alındığında sosyal destek akla gelmektedir. Sosyal destek bireyin ailesinden, öğretmenlerinden, arkadaşlarından yani çevresinden elde ettiği sosyal ve psikolojik destektir. Sosyal destek sistemi, bireyin zor durumlarla başa çıkmasında ve ruhsal problemlerin çözümünde güçlü bir kaynaktır (Yıldırım, 1997). İstismara maruz kalan bireylerin tedavilerinden bir tanesi bu bireylere çok yönlü sosyal destek sağlanmasıdır (Gökler ve Taner, 2014). Ancak, bir tedavi yöntemi olarak kullanılan sosyal desteğin, çocukluk dönemindeki istismar sürecinde nasıl bir rol oynadığının incelenmesi önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Lise öğrencileriyle yapılan bu çalışmada sosyal desteğin aile, arkadaş ve öğretmen boyutlarının çocukluk dönemi istismar ve ihmal yaşantıları ile ilişkisi incelenen konulardan bir tanesidir.

Araştırmada ele alınan koruyucu faktörlerden biri de, özellikle ergenlik döneminde ön plana çıkan akran ilişkileri ve yakın arkadaşlık ilişkilerinin niteliğidir. Bu dönemdeki akran ilişkileri, ergenin yetişkinlerle kurduğu ilişkilerden daha önemli bir hale gelmektedir. Çünkü ergenler akran ilişkilerini yetişkin ilişkilerine göre daha eşitlikçi, esnek, güven verici ve anlayışlı bulmaktadırlar. Bu yüzden ergenlerin büyük çoğunluğu zamanlarını akranlarıyla geçirmeyi istemektedir (Demir, Baran ve Ulusoy, 2005). Ergenlik dönemindeki akran ilişkileri bireyi olumlu veya olumsuz anlamda etkileyebilmektedir. Bu bağlamda ergenlerin akran ilişkilerinin çocukluk dönemi istismar ve ihmal düzeyleri üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu incelemeye değer bir konudur.

İstismar ve ihmalin üzerinde etkisi olabilecek olan koruyucu faktörler ailesel ve çevresel faktörlerin yanı sıra bireysel faktörler de olabilir. Bireyi psikolojik olarak koruyan ve kökenini bireyin bilişsel ve duyuşsal öğelerinden alan faktörlerdir (Öz ve Yılmaz, 2009). Bu araştırmanın diğer bir değişkenini bireysel koruyucu faktörlerinden umut kavramı oluşmuştur. Snyder ve diğerleri (1997) çocukların zor durumlar karşısında umutlu düşünce sayesinde korunduklarını ve umudun kişiye dayanıklılık kattığını iletmiştir. Özellikle istismar ve ihmal gibi güç yaşam durumlarında umudun nasıl bir rol oynadığının incelenmesinin ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bireysel faktörler içerisinde yer alan cinsiyet ve başarı faktörü de çocuk istismarı ve ihmali üzerinde etkili olabilecek önemli kavramlardır. Mağdur çocukların cinsiyeti ile istismar ve ihmale maruz kalmaları arasındaki ilişki araştırmacılar tarafından incelenmiş fakat birbirinin zıttı bulgulara ulaşılmıştır. Örnek olarak, Kırbaç (2017) erkeklerin daha fazla ihmal edildiklerini bulmuşken, Zoruğlu ve diğerleri (2001) kadınların daha fazla ihmal edildiklerini bulmuştur. Bu belirsizliğin ortadan kaldırılması için farklı araştırmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Akademik başarı kavramının çocuk istismarı ve ihmaliyle ilişkilendirildiği araştırmalara bakıldığında, akademik başarının genellikle istismara ve ihmale maruz kalmış çocuklarda nasıl değiştiği incelenmiştir. Örneğin; Öztürk, Ilgar ve Öztürk (2015) yaptıkları araştırmada istismara maruz kalan çocukların akademik başarılarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmaların genel eğilimi ve bulgular dikkate alındığında başarılı olmanın çocuğu istismar veya ihmalden koruyacak bir faktör olup olmadığının bilinmesine ihtiyaç olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak çocuk istismarı ve ihmali çocukların hayatları üzerinde kalıcı olumsuz izler bırakmaktadır. Çocukları bu tür travmatik olaylardan korumak gereklidir. Bu yüzden de çocukların istismar ve ihmal olaylarından koruyacak faktörlerin bilinmesi gerekmektedir. Koruyucu faktörler içerisinde yer alan sosyal destek, umut, akran ilişkisi, başarı ve cinsiyet gibi faktörlerin istismar ve ihmal yaşantısı üzerinde etkisinin olup olmadığının bilinmesine ihtiyaç vardır.

Amaç

Bu araştırmada; lise öğrencilerinin çocukluk dönemi istismar ve ihmal düzeylerini yordamada öğrencilerin çevreden algıladıkları sosyal desteğin (aile, arkadaş

ve öğretmen desteği), akran ilişkileri niteliğinin, umut düzeylerinin, cinsiyetlerinin ve akademik başarılarının rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç ile ilişkili olarak aşağıdaki alt amaca yanıt aranmıştır.

1. Lise öğrencilerinin çocukluk çağı ihmal ve istismar düzeylerini, öğrencilerin çevreden algıladıkları sosyal destek düzeyleri (aile, arkadaş ve öğretmen boyutları), arkadaş ilişkileri niteliği, umut düzeyleri, cinsiyetleri ve akademik başarıları anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Önem

Yetişkinlerin din, coğrafya ve köken ayırt etmeksizin uzun yıllardır çocuklara kötü muamele yaptıkları bilinmektedir. Çocukların doğar doğmaz babaları tarafından öldürülmesi, köle olarak satılması, adak olarak tanrıya verilmeleri, köle gibi çalıştırılmaları örnek olarak verilebilir. Roma’da hukuken babalar çocukları öldürebilir; Çin, Hindistan ve Meksika’da geleneksel olarak bebekler nehirlere atılabildi (Kozcu, 1988). Bu örneklerle kız çocuklarını canlı olarak toprağa gömen Arap kabilelerinden, çocukları fabrikalarda dayanılmaz şartlarda çalıştıran Batılı ülkelere kadar her toplumda rastlanmıştır (Öztürk, 2011). Bu bilgiler çocuk istismarlarının asırlardır süregelen bir problem olduğunu göstermektedir.

İnsanlık tarihi boyunca rastlanan bu kötü muamele karşısındaki ilk adımlar 19. yüzyılın sonuna doğru Amerika Birleşik Devletleri’nde ve İngiltere’de çocukları istismardan korumaya yönelik yasal düzenlemelerin yapılması ve derneklerin kurulmasıyla atılmıştır. Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise; çocuğun bakımı, yetiştirilmesi, eğitimi, öğrenim zorunluluğu, çocuk işçiliğinin yasaklanması, çocuk hakları, barınma evleri, çocuk mahkemeleri gibi kavramların oluşmasıyla 20. yüzyıl “çocuk asrı” olarak nitelendirilmiştir (Gökçe, 1966). Yirmi birinci yüzyıla gelindiğinde hukukun yanı sıra psikoloji, eğitim, sosyal hizmetler ve sağlık gibi farklı alanlarda da çocuk istismarı ve ihmaliyle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Fakat ne yazık ki tüm çabalara rağmen günümüzde halen çocuk istismarı ve ihmali sıkça rastlanan bir konudur (Öztürk, 2011). Hem araştırma sonuçları hem de görsel ve işitsel medyaya yansıyan haberler çocuk istismarı ve ihmalinin günümüzde de önemli bir sorun oluşturduğunu göstermektedir. Stoltenborgh, Kranenburg, Alink ve Ijzendoorn (2015) yaptıkları kapsamlı araştırma sonucunda dünya genelinde çocukların %12.7’sinin cinsel istismara,

%22.6'sının fiziksel istismara, %36.3'ünün duygusal istismara ve %34.7'sinin ihmale maruz kaldığını bulmuşlardır. Terzi ve Özbay (2014) yaptıkları araştırmada Türkiye'de tirajı yüksek olan iki gazete haberlerini üç ay boyunca incelemişler ve bu üç ayda toplam 119 istismar ve ihmal vakasını tespit etmişlerdir. Haberlerin %55'i fiziksel istismar, %30'u cinsel istismar, %4'ü duygusal istismar ve %11'i ihmal vakalarından oluşmaktadır.

İnsan hayatının en kritik döneminde oluşan bu tür olumsuz yaşantılar bireylerin kısa, orta ve uzun vadede yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin; Arslan ve Balkıs (2016) duygusal istismara maruz kalan ergenlerin gelecekte problemlili davranışlara yönelme eğilimlerinin daha fazla olduğu belirtmektedirler. Taner, Çetin, Işık ve İşeri (2015) çocuk ve ergenlerin cinsel istismara maruz kalmalarının ruhsal bozukluk yaşama risklerini 175 kat artırdığına işaret etmektedirler. Onat, Dinç, Günaydın ve Uğurlu (2016) ise, fiziksel ve duygusal yönden ihmal edilen üniversite öğrencilerin benlik saygılarının diğer öğrencilere göre daha düşük olduğunu ifade etmektedirler.

Çocukların, toplumların gelişimi ve gelecekleri için en önemli kaynak olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Kendini savunamayan, korumasız bir çocuğun, yetişkinler tarafından istismar edilmelerinin önüne geçilmesi gereklidir. Bu amaç doğrultusunda, Milli Eğitim Bakanlığı ilkökul, ortaokul ve lise düzeylerinin tümünde uygulanacak olan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerin genel hedefini "İhmal ve İstismardan Korunma" olarak belirlemiştir. İlgili alanyazın incelendiğinde çalışmaların birçoğu istismarın çocuğa olan etkilerini araştırmaya yönelik olduğu görülmektedir. Oysaki çocuk istismar ve ihmali olaylarının önüne geçilmesi için çocukları koruyucu faktörlerin bilinmesi gerekmektedir. Bu araştırma ile ilgili alandaki bilgi eksikliğinin giderilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmada elde edilecek sonuçlar doğrultusunda, sosyal destek, akran ilişkileri, umut ve akademik başarı gibi koruyucu faktörlerin çocukluk dönemi istismar ve ihmal düzeylerinin üzerinde etkisinin olup olmayacağı belirlenecektir. Bu koruyucu faktörler çocukların istismar ve ihmalden korunmasına yönelik yapılacak olan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin ve eğitim öğretim süreçlerinin etkili bir biçimde planlanmasını sağlayacaktır. Ayrıca araştırma sonuçlarının sağlık, eğitim, psikoloji, çocuk gelişimi gibi bu alanla ilgilenen araştırmacılara da yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Sayıtlar

Katılımcıların ölçme araçlarına samimi ve kendilerini doğru bir şekilde yansıtacak yanıtlar verdikleri varsayılmıştır. Araştırmada kullanılan Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Akran İlişkileri Ölçeği ve Sürekli Umut Ölçeği veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir veriler sağlayacağı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırmada elde edilen bulgular, 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında Bursa ilinde bulunan üç ortaöğretim kurumunda öğrenim görmekte olan öğrencilerle ve bu öğrencilerle benzer özellik gösteren öğrencilerle sınırlıdır. Araştırma ayrıca kesitsel bir çalışma olduğu için elde edilen bulgular neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirilemez. Bunların dışında, veri toplama araçlarından “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği” doldurulurken, katılımcıların çocukluk dönemini nasıl algıladıkları ve hangi zamana kadar bir değerlendirme yaptıkları tam bilinmediğinden, aracın bu yönü de sınırlılıklar kapsamında ele alınabilir.

Tanımlar

Araştırmada yer alan temel kavramların tanımları aşağıda verilmiştir.

Çocuk İstismarı ve İhmali: Çocuğa karşı yapılmış fiziksel, duygusal ve cinsel zararlarla sonuçlanan ve tekrarlanan kötü davranışlar ya da çocuğun ebeveynleri ve diğer yetişkinler tarafından ihmali olarak tanımlanmaktadır. İngilizcede "Child Abuse and Neglect" olarak kullanılan bu kavram, Türkiye’de “Çocuğun Örselenmesi ve İhmali”, “Çocukların İstismarı ve İhmali”, “Çocukların Kötüye Kullanımı” gibi farklı kavramlarla ifade edilmektedir (Bilir vd., 1991). Bu araştırmada “Çocuk İstismarı ve İhmali” kavramı kullanılmıştır.

Sosyal Destek: Bireyin çevresinden algıladığı sosyal ve psikolojik destektir. Çevre kavramı fiziksel çevreyi değil, bireyin ailesini, akrabalarını, arkadaşlarını, karşı cinsle

olan arkadaşlığını, iş arkadaşlarını, komşularını, öğretmenlerini, ideolojik, etniksel ya da dinsel grupları kapsayan psikolojik çevreyi ifade etmektedir (Yıldırım, 1997).

Akran İlişkileri: Bireyin kendi yaşına yakın kişilerle kurmuş olduğu ilişkilere denir. Bu araştırmada bireyin en yakın arkadaşı ile olan ilişkisi ele alınmıştır.

Umut: Hedefe ulaşılabileceğine yönelik karar verme ve hedefe ulaşılabilecek yolları planlamaya ilişkin duyumlardan türeyen bilişsel bir yapıdır (Synder vd., 1991).

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çocuk istismarı ve ihmali öncelikle kavramsal ve kuramsal olarak incelenmiş; ardından algılanan sosyal destek, akran ilişkisi ve umut ile olan ilişkileri ele alınmıştır.

Çocuk İstismarı ve İhmali

Şiddet kavramı araştırmacılar, medya organları ya da çeşitli örgütler aracılığıyla her daim kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmış önemli bir konudur. Bu konunun önemli bir boyutunu kadına şiddet ve aile içi şiddet olayları oluşturmaktadır. Her iki boyut için de düşünülürse en çok zararı çocuklar görmektedir. Toplumların gelecekları olarak kabul gören çocukların dövülmeleri, küçük düşürülmeleri, cinsel obje olarak kullanılmaları, terk edilmeleri her dinde, her coğrafyada ve tüm zamanlarda görülmüş evrensel bir olgudur. Köle olarak satılmaları, zor şartlarda çalıştırılmaları, doğar doğmaz tanrıya adak olarak öldürülmeleri bu örneklerden birkaçıdır (Kozcu, 1988). İstismar ve ihmal vakalarının şiddeti çocukların ölümüne sebep olacakları gibi birçok mağdur çocukta kalıcı gelişimsel problemlere de yol açmaktadır. İstismar ve ihmal edilmiş çocuklarda kişilik bozuklukları, öğrenme güçlükleri, düşük benlik algısı, saldırganca davranışlar, bağlanma bozuklukları, depresyon, güvensizlik, iletişim bozuklukları ve hiperaktif davranışlar gözlenmektedir. Her yıl dünya genelinde milyonlarca çocuk istismar ve ihmal edilmekte ve binlercesi de ölmektedir (Cohn, 1983).

Bu olayların aksine çocukların şiddetten korunması gerektiği düşüncesi ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Çocukların istismarından korunmasına yönelik ilgi uyandıran ilk kişi Amerikalı çocuk doktoru C. Henry Kempe'dir. Kempe'nin örselenmiş çocuk sendromu (Battered Child Syndrome) adlı makale yazmış ve bu makaleyle başta tıpçılar olmak üzere çocuk istismarına ilgiyi artırmayı başarmıştır. Örselenmiş çocuk sendromunu küçük yaşlardaki çocuklarda kalıcı hasara ve ölüme yol açabilecek olan öz ya da üvey anne babanın sebep olmuş olduğu

fiziksel istismar olarak tanımlamıştır. Örselenmiş çocuk sendromunun belirtileri kemik kırılması, doku şişmesi, vücuttaki morluklar, gelişim geriliği ve eski yara izleridir. Çocuk istismarı ve ihmali konusunda yapılan bu ilk araştırmanın bulguları ise tespit edilen 302 vakanın 33'ünde ölüm 85'inde ise kalıcı beyin hasarı meydana geldiği şeklindedir (Kempe, 1962).

Çocuk istismarı ve ihmali önceleri sadece tıp çevresinin dikkatini çekse de daha sonra hukukçular, eğitimciler, sosyal hizmetler ve psikologlar gibi farklı disiplinler tarafından benimsenerek ciddi bir sorun olarak ele alınmıştır. Çocuğun fiziksel ve ruhsal ezilip örselendiği, temel haklarının çiğnendiği duruma Türkçede çocuk istismarı denilmesi uygun bulunmuştur (Kozcu, 1988). Çocuk istismarı ve ihmali alanyazında birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Konuya evrensel bir tanım bulmak zordur. Çünkü tanımlar kültürel ve toplumsal değerlerden etkilenmektedir. Çocuk istismarı ırk ya da etnik köken ayırt etmeksizin her toplumda gözlenmektedir (Morales, 2001). Gelişmemiş ülkelerde çocukların yetersiz beslenmeleri, fazla hasta olmaları, zayıf olmaları görece daha fazla beklenir bir durumken, zengin ve gelişmiş ülkelerde anne baba bağı kopmuş ve çocuğun izole olması durumlarında madde kullanımı, cinsel sömürü görece beklenir bir durum olabilir. Örneğin, Türkiye'de de çocuk kundaklama, sünnet etme gibi bazı geleneksel davranışlar farklı kültürler tarafından istismar olarak algılanabilir (Kozcu, 1988).

Çocuk istismarı ve ihmali konusunun farklı disiplinler tarafından da ele alınması ortak bir tanımı güçleştiren unsurlardandır. Çocuk istismarı fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, ihmal, ekonomik veya farklı sömürü türlerini içine alan karmaşık bir süreçtir. Çocuk istismarının ve ihmalinin türleri kaynaktan kaynağa farklılık göstermekte olup türler arasında net bir ayırmadan bahsedilmemektedir. Çünkü bir çocuğun fiziksel olarak istismar edilmesi ya da ihmal edilmesi çocuğun duygusal olarak da yıpranmasına sebep olabilir. İstismarcı anne baba, akraba, bakıcı, yabancı, komşu, öğretmen, polis, sağlıkçı ya da diğer çocuklar olabilir (World Health Organization, 2006).

Araştırmalar şiddete maruz kalan ya da tanık olan çocukların, ilerleyen dönemlerde şiddet uygulama ihtimallerinin fazla olduğunu göstermektedir. Yani çocuklara şuan istismarda bulunan kimselerin de çocukluklarında istismara maruz kalma olasılıkları çok yüksektir. Bu yüzden de şiddetin şiddeti doğurduğu söylenmektedir. Bir toplumda şiddet olaylarının yaşanmasını engellemek için öncelikle

çocuklara uygulanan şiddetin önlenmesi gerekmektedir (Keser, Odabaş ve Elibüyük, 2010).

İstismar ve ihmal kavramları birbirlerini etkileyen, birbirine benzer kavramlar olsa da aralarındaki en önemli fark istismarın aktif bir olgu iken, ihmalin pasif bir olgu olmasıdır. İstismar kavramının fiziksel, duygusal, cinsel türlere ayrıldığı çoğu kaynakta yaygınken bazı kaynaklarda ihmalin de fiziksel ihmal, duygusal ihmal ve cinsel ihmal olarak ele andığı görülmektedir (Aral ve Gürsoy, 2001).

Fiziksel İstismar

Bugün tüm türleriyle ele aldığımız çocuk istismarı ve ihmali kavramı ilk olarak fiziksel istismarın tıp çevresinde ilgi çekmesiyle oluşmuştur. Kempe ve diğerleri (1962) çocukların vücutlarındaki izleri gözlemleyerek ailelerin isteyerek ya da istemeyerek çocuklarına zarar verdiklerini düşünerek çocuk istismarı ve ihmaliyle ilgili ilk çalışmaları başlatmışlardır. Herhangi bir kaza harici çocukta meydana gelen yaralanmalara sebep olan yetişkin davranışları olarak tanımlanmıştır. Çocuk gelişimi ve toplum bilimi uzmanları fiziksel istismarı; ebeveynler ya da çocukla aynı evde kalıp çocuğun bakımından sorumlu olan kişiler tarafından, çocuğa vurma, tokat atma, alet kullanarak dövme, kapalı yere hapsedmek, evden atmak, aç bırakmak gibi davranışlarda bulunarak orantısız ve aşırı cezaların verilmesini; ebeveynlerin çocuk üzerindeki disiplin ve kontrol haklarını kötüye kullanmalarını içermektedir (Bilir, Arı, Dönmez ve Güneysu, 1991).

Fiziksel istismar sonrası genellikle morarmalar, çürükler, kemiklerdeki çatlak ve çıkıklar ve beyin travmaları en yaygın hasarlar olarak görülmektedir. Ayrıca çocukların ölümüne neden olan hamilelik sürecinde annenin aşırı madde ve alkol kullanması gibi olaylar da fiziksel istismar kapsamında ele alınmaktadır (Kozcu, 1988). Bu fiziksel belirtiler sebebiyle fiziksel istismar; duygusal ya da cinsel istismara göre daha kolay tespit edilebilmektedir. Çocuğun ihmal edilmesinin, reddedilmesinin, ilgisiz büyütülmesinin ya da tehdit edilmesinin gözle görülebilir belirtileri bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra, duygusal olarak istismar edilmiş çocukların fiziksel olarak da istismar edilme olasılıkları vardır. Bu duygusal ya da cinsel olarak istismar edilmiş çocukların her zaman fiziksel istismara maruz kalacağı anlamına gelmemektedir. Fakat fiziksel istismara maruz kalmış çocukların duygusal olarak istismar edilmiş olma ihtimalleri daha yüksektir (Bilir vd., 1991).

Fiziksel istismar, diğer istismar türlerine göre en kolay belirlenebildiği gibi ayrıca en sık rastlanan istismar türüdür. Çocukların %65.72'sinin ebeveynleri tarafından fiziksel istismara maruz kaldığı belirlenmiştir (Aral ve Gürsoy, 2001). Bu oranların bu kadar yaygın olmasının birçok sebebi bulunmaktadır. Türkiye’de dövme ve cezalandırmak hala geçerli geleneksel çocuk yetiştirme yöntemi olarak kullanılmaktadır. “Dayak cennetten çıkmaz”, “eti senin kemiği benim”, “ananın vurduğu yerde gül biter” gibi atasözlerimiz bu durumu kanıtlar niteliktedir (Korkmazlar-Oral, Engin ve Büyükyazıcı, 2010). Kırsal yerleşim yerlerinde bu yöntem daha fazla uygulanmaktadır. Kırsal yerleşim yerlerindeki yakın ilişkiler ve zengin sosyal ağlar bu istismar türünün önüne geçmeye bir nebze olsun başarmaktadır. Kente göç etmiş ailelerin bu desteğin ve ilişkilerin eksikliğiyle birlikte, geçim sıkıntısı ve uyum problemi de yaşanınca, fiziksel istismarın oluşmasına zemin oluşturmaktadır. Dolayısıyla hem kırsal hem kentsel bölgelerde farklı sebeplerden dolayı fiziksel istismar vakaları yaşanmaktadır (Zeytinoğlu ve Kozcu, 1989).

Çocuk istismarının ve ihmalinin sebeplerini incelerken sosyolojik ve kültürel öğelerin dışında hukuki öğelerin de incelenmesi gerekmektedir. Medeni Kanun’da ve Ceza Kanunu’nda günümüze kadar var olmuş bazı hükümler çocuk istismarına zemin oluşturur niteliktedir. Medeni Kanun çocuğu anne babaya “şahıs üzerinde mutlak hak” yetkisi vermiştir. Çocuğun velayeti olarak gözüken bu hak anne babaya bakıp gözetmenin dışında “Tedip Hakkı” da vermektedir. Bu hak ebeveynlere çocuğunu eğitmek için cezalandırma olanağı sunmaktadır. Bu hakkın istismar olayının üstünün kapatılmasına zemin oluşturduğu düşünülmektedir (Polat, 2008).

Bilir ve diğerleri (1991) fiziksel istismarın her yaş grubunda karşılaşılan bir problem olsa da en yaygın olarak kendini koruyamayacak yaş aralığı olan bebeklik ve okul öncesi dönemde görüldüğünü ifade etmiştir. Zeytinoğlu ve Kozcu (1989) ise aksine küçük yaşların (0-3 yaş) fiziksel istismara maruz kalmanın en az olduğu yaş aralığı olduğunu, bunun sebebinin ise ebeveynlerin bu yaştaki çocuklara disiplin kurallarıyla yaklaşmadığı, hoşgörüsüyle yaklaştığını, ilerleyen dönemler de ise artan beklentiyle beraber disipline etmek amacıyla istismar edebildiklerini söylemiştir.

Duygusal İstismar

Çocukta belirli bir iz yaratmadığı için belirlenmesi daha güç olan duygusal istismarın incelenmesi fiziksel istismara göre daha sonraki yıllarda başlanmıştır.

Konunun araştırılmasında en büyük katkıyı psikologlar ve eğitimciler sunmuştur. Psikologlar ve eğitimciler aslında duygusal istismar sayılan bir davranışın aileler tarafından disiplin aracı olarak görülmesinin zorluklarıyla karşılaşmaktadır. Çocuğunu eğitmek amacıyla kasıtlı olarak tehdit eden, aşağılayan ve korkutan bir aileye duygusal istismarı anlatabilmek oldukça zordur (Kozcu, 1988). Ailelerin geleneksel olarak öğrendikleri çocuk yetiştirme uygulamalarının bazıları çocuğun duygusal istismarına sebep olmaktadır ve aileler bu alışkanlıklarını kolay bırakmamaktadırlar. Bu yüzden toplumsal ritüel haline gelmiş çocuk yetiştirme uygulamaların yanlışlığını anlatmak ve duygusal istismarın tam olarak ne olduğuyla ilgili ailelerde genel bir bilincin oluşması gerekmektedir (Taş, 2017).

Dünya Sağlık Örgütü duygusal istismarı geniş bir şekilde şöyle tanımlamıştır: “Duygusal istismar; çocuğa gelişimsel olarak uygun destekleyici bir çevrenin sağlanmamasıdır. Buna dâhil olan durumlar arasında; birincil bağlanma yani figürün sunulmaması ve buna bağlı olarak, çocuğun içinde yaşadığı toplumla uyumlu, potansiyelleri ile bütünleşen, tutarlı ve bütüncül, duygusal ve sosyal birtakım yetkinlikleri kazanamaması da yer almaktadır. Çocuğun sağlığına, fiziksel, zihinsel, manevi, ahlaki ya da sosyal gelişimine zarar verici ya da zarar verme potansiyeli yüksek eylemlerle karşı karşıya kalması da duygusal istismar kapsamında bulunmaktadır” (World Health Organization, 2006).

Duygusal istismar, diğer istismar türlerine göre biraz daha karmaşıktır. Örneğin, bebeklik dönemine uygun olan bir davranış, ilerleyen yıllarda çocuğa zarar verebileceğinden istismar sınıfına girebilir. Anne babanın çok fazla koruyucu olması bebeklik döneminde çocuğu çok fazla etkilemezken, ilerleyen dönemlerde etkileyebilir. Bu yüzden duygusal istismar diğer istismar türlerine nazaran tespit edilmesi daha zor ve karmaşık gözükmektedir (Polat, 2008). Tespit edilmesindeki zorluğa rağmen yapılan araştırmaların duygusal istismarın çok yaygın olduğunu göstermektedir. Türkiye’de yapılmış geniş kapsamlı bir araştırmada her iki çocuktan birinin duygusal istismara maruz kaldığı bulunmuştur (Korkmazlar-Oral vd., 2010).

Duygusal istismar yalın bir şekilde bulunabileceği gibi diğer istismar türleriyle birlikte de bulunduğu bilinmektedir. Duygusal olarak istismara maruz kalmış çocukların ihmal edilme ya da cinsel istismara maruz kalma durumları olabilmektedir. Ayrıca fiziksel ve cinsel istismarın belli yaş aralığında daha sık meydana gelme ihtimali bulunmuşken duygusal istismar için böyle bir genelleme yapılamamaktadır ve sınırsız olarak her yaş grubunda görülebilmektedir (Bilir vd., 1991). Yaygınlık olarak en fazla

olan duygusal istismar, üzerinde özel olarak araştırma yapılması bakımında %8 ile en sonda yer almaktadır. Bunun sebebi duygusal istismarın genellikle tek başına oluşmaması, somut belirtilerinin olmaması ya da çocuk üzerindeki etkilerinin çok geç ortaya çıkması olarak düşünülmektedir. Özel olarak üzerinde araştırma yapılıp çalışılmasına gereksinim vardır (Bakır ve Kapucu, 2017).

Cinsel İstismar

Çocuk istismarı ve ihmaliyle ilgili ilk bilimsel araştırmayı yapan Kempe ve Kempe (1978) çocuğun cinsel istismarını, henüz gelişimlerini tamamlayamamış olan çocuk ve ergenlerin, tam olarak kavrayıp onay veremeyeceklerinin düşünüldüğü, toplum normlarına uygun olmayan cinsel ilişkilere karıştırılmaları olarak tanımlamıştır (Akt. Bifulco, Brown ve Adler, 1991). Browne ve Filkelhor (1986) çocuğun cinsel istismarını, henüz 18 yaşını tamamlamamış bir çocuğa kendisinden en az beş yaş büyük biri tarafından zor kullanılarak yapılan tüm cinsel faaliyetler olarak tanımlamıştır. Kozcu (1988) ise, cinsel istismarı daha basit bir şekilde, yetişkinlerin çocukları cinsel çıkarları için kullanması olarak tanımlamıştır.

Cinsel istismar oluş biçimine göre gruplandırılabilir. May (1978; akt. Kozcu, 1988) cinsel istismarı oluş biçimini dikkate alarak bedensel temas içeren ve bedensel temas içermeyen olmak üzere ikiye ayırmıştır. Sözel sarkıntılık, gözetleyicilik, teşhircilik ve pornografik görüntüler izletilmesi gibi davranışlar bedensel temas içermeyen davranışlar kategorisini oluştururken; oral, anal ve vajinal cinsel ilişki, genital organlara temas gibi davranışlar bedensel temas içeren davranışlar kategorisini oluşturmaktadır.

Çocuğun cinsel istismarında bulunan kişilere bakıldığı zaman bu kişilerin genellikle çocuğun üzerinde maddi, fiziksel ya da duygusal bir güce sahip olduğu görülmektedir. Yani bu kişiler çocuğa hediyeler alarak, para vererek, fiziksel şiddet kullanarak, tehdit ederek ya da çocuğun muhtaç olduğu ilgi ve sevgi veya maddi ihtiyacını giderecekmişesine davranarak istismar davranışında bulunmaktadırlar (Kozcu, 1988). Örneğin, çok küçük yaşlardaki sokak çocuklarına bakıldığında içlerinde kız çocuklarının oldukları görülmektedir. Fakat biraz daha büyüyüp onlu yaşlarına geldiğinde bu kız çocuklarına sokaklarda rastlamak pek mümkün değildir. Bunun en büyük sebebi bu kızları çocuk yaşlarda fuhuşa ve çocuk pornosuna itilmesidir (Polat, 2008).

Çocuk istismarının yaygınlığı hakkında net bir orandan bahsetmek mümkün değildir. Fuentes ve diğerlerinin (2013) on binlerce katılımcıyla yürüttükleri araştırmada çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kalma oranının %10.14 olduğunu bulmuşlardır. Korkmazlar-Oral ve diğerlerinin (2010) Türkiye’de yaptıkları geniş kapsamlı araştırmada da cinsel istismarın yaygınlığını %10 olarak tespit etmişlerdir. Bu oranlar çocuk cinsel istismar olaylarının yaygınlığının, fiziksel ve duygusal istismarın yaygınlığından daha düşük seviyede olduğunu göstermektedir.

Çocuk istismarı ve ihmali konusunda yapılmış iki araştırmanın birinde istismar ve ihmal kavramları tümüyle birlikte ele alınmıştır. Birlikte ele alınmayıp, özel olarak üzerinde en çok çalışılan istismar türü %36.72 ile cinsel istismar kavramıdır (Bakır ve Kapucu, 2017). Bu bulgu da, araştırmacıların cinsel istismara daha fazla odaklandığını göstermektedir. Araştırmaların yanı sıra kamuoyunun da en çok ilgisini çeken istismar türünün cinsel istismar olduğu söylenebilir. Terzi ve Özbay (2014) yaptıkları araştırmada üç ay boyunca gazetelerde yer alan istismar vakalarının %30’unu cinsel istismarın oluşturduğunu tespit etmişlerdir. Bu sonuçlar cinsel istismarın yaygınlık olarak fiziksel ve duygusal istismardan düşük olduğunu fakat kamuoyu ve araştırmacılar için daha dikkat çekici olduğunu göstermektedir.

Çocukluk çağında maruz kalınan istismar olaylarının tümü bireyin gelişimine ve yaşam kalitesine büyük zararlar vermektedir. Cinsel istismar vakalarının daha ciddi gelişimsel bozukluklara sebep oldukları ve cinsel istismar mağduru çocuklarda ilerleyen dönemlerde ciddi psikiyatrik bozukluklar gözlenmiştir (Bakır ve Kapucu, 2017; Fuentes vd., 2013). Çocuğun cinsel istismarından bahsederken pedofiliye, ensest ilişkiye ve çocuk gelinlere de değinmek gerekmektedir.

Pedofili

Pedofili adli ya da kriminal bir kavram olmayıp, klinik bir tanıdır. Cinsel saldırı, cinsel istismar kriminal anlamlı kavramlar iken pedofili ruhsal bozuklukların tanılarının yer aldığı bir kitapta yer almaktadır. *DSM-5* (2013) adlı kitapta pedofili; en az altı aylık bir süre boyunca, kişinin ergenlik dönemine girmemiş bir çocukla ya da çocuklarla cinsel etkinliklerde bulunma ile ilgili yoğun, cinsel yönden uyarıcı fantezilerinin, cinsel dürtülerinin ya da davranışlarının yineleyici bir biçimde ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır. *DSM-5* ölçütlerine göre bir bireye pedofilik bozukluk tanısı

koyabilmek için kişinin 16 yaşından büyük olması ve cinsel etkinlikte bulunduğu çocuktan en az beş yaş daha büyük olması gerekmektedir.

Yetişkin bireyin; hem cinsi ya da karşı cinsteki çocuğu cinsel anlamda çekici bulması ve ona cinsel eğilim içerisinde ilgi göstermesidir. Tanımda geçen ilgi kavramı, çocuk istismarıyla arasındaki en büyük farktır. Çocuk istismarcılarının çocuklarla ilişki kurmalarının sebebi onlara duydukları cinsel ilgi değildir. İstismarcılar genellikle yetişkinlerle sorun yaşayıp cinsel engellenmişlik duygusu içinde bulunmaktadır ve bu engellenmişliği çocuklarla cinsel ilişki kurarak gidermeye çalışmaktadır. Buradan yola çıkarak tüm çocuk istismarcılarının pedofil ve tüm pedofillerin çocuk istismarcısı olduğu söylenemez (Topçu, 2009b).

Pedofili karmaşık ve psikoseksüel bir bozukluktur ve toplum için önemli problemlere sebep olmaktadır. Bu bireyler eylemlerini genellikle gizli yaptıkları ve tedavi olmak için başvurmadıklarından, pedofili vakaların yaygınlığını tespit etmek pek mümkün olmamaktadır. Bu bireyler tespit edildikten sonra farmakolojik ve davranış terapisi ile yineleyebilen istismar davranışları kontrol altına alınmalıdır. Bu da, adli ve klinik süreçlerinin birlikte yürütülmesi demektir. Tüm kontrol çalışmalarına rağmen bireyin çocuğa karşı cinsel eğiliminin değişmeyeceği bilinmelidir. Pedofil bireylerin tespitini, takibini ve tedavisini zorunlu tutan yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Aksi takdirde suçun tekrar işlenmesi önüne geçilemeyecektir (Erdoğan, 2010).

Ensest İlişki

Türkçedeki karşılığı “fücur” olan ensest ilişki, cinsel istismarın aile içinde yaşanması anlamına gelmektedir. Ensest ilişki vakalarına bakıldığında genellikle çocuk ya da ergenlik döneminde kız çocuğu ile baba ya da diğer erkek akrabalar (dede, abi, üvey baba vb.) arasında yaşandığı görülmektedir (Topçu, 2009b). Şanlıurfa örneğinde yapılan bir araştırma bu bilgiyi destekler nitelikte olup, mağdurun genelde 12-14 yaşları arasında kız çocuğu ve istismarcının genelde öz baba olduğu bulunmuştur (Taşgın ve Sarı, 2014).

Ensest kavramı, hem yasal olarak hem de kültürel olarak farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Bazı toplumlar aynı ev içerisinde barınmaya göre, bazı toplumlar kan bağına göre, bazı toplumlar ise soya göre tanımlama yapmaktadır. Bunun en iyi örneği ise, bazı toplumlarda akraba evliliklerinin halen geçerli olması ve normal

karşılanmasıdır. Buna rağmen yakın akraba evliliklerinin ensest bir ilişki olduğu düşünülmektedir (Topçu, 2009b).

Ensest kavramı, hem çocuk istismarının hem de aile içindeki şiddetin önemli bir boyutu ve açığa çıkması gereken toplumsal bir sorundur. Dünyanın farklı ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de ensest olaylarının çoğu açığa çıkmamakta ve gizli kalmaktadır. Bireyden çok aileyi düşünen hukuki ve toplumsal kurallar, namus anlayışı, çocuk ve kadınlar üzerinde oluşan baskı ve istismarcının tehditleri gibi faktörler ensest vakalarının gizli kalmasına sebep olmaktadır. Bu vakaların gizli kalması da çocuğun belki yıllarca istismara maruz kalmasına sebep olmaktadır (Bozbeyoğlu, Koyuncu, Kardam ve Sungur, 2010).

Taşgın ve Sarı (2014) yaptıkları araştırmada ensest ilişkiden haberdar olan annelerin bu bilgiyi kimseyle paylaşmadıklarını görmüştür. Annelerin ifadeleri incelendiğinde, bu vakaları gizli kalmasına çalışmalarının asıl sebebi olarak kocalarından korkmaları ve toplum tarafından dışlanmak istememeleri olarak görülmüştür. Ensest ilişki vakasının gizli kalması neticesinde de kız çocuklarının çoğunun iki ila üç yıl boyunca bu istismara maruz kaldıkları bulunmuştur. Mağdur kız çocukları da bu olayın sebebinin kendileri olduğunu düşünmekte, kendilerini suçlamakta olduğu görülmüş olup intihar eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Çocuk Gelinler

Çocuk evlilikleri, 18 yaşının altında olan bir çocuğun hem fizyolojik hem psikolojik olarak evlilik sorumluluğunu taşıyacak olgunluğa ulaşmadan evlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Çocuk evlilikleri erkekleri de kapsamaktadır fakat yapılan araştırmalar çocuk evliliği oranının kadınlarda çok daha fazla yaygın olduğunu göstermiştir (Nour, 2009).

Erken evliliklerinin ne kadar yaygın olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Çünkü bu evlilikler yasal bağlayıcılığı olmayan gayri resmi bir şekilde yapılmaktadır. Türkiye’de genellikle dini nikâhla gerçekleşen bu tarz kayıt dışı evlilikleri tespit edip veri toplamak çok zordur (Boran, Gökçay, Devecioğlu ve Eren, 2013). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 16-17 yaş grubunda olup resmi bir şekilde evlenen kız çocuklarının oranının 2017 yılında %4.2 olduğunu ve bu oranın önceki yıllara göre daha düşük olduğunu belirtmiştir. TÜİK’in yapmış olduğu bu araştırmada resmiyete kavuşmamış dini nikâhlar yer almamaktadır.

Çocuk gelinlerin ve erken evlenmelerin oranı resmi rakamlara göre azalıyor gözükse de önleme programlarına devam etmek gereklidir. Erken evlenmeleri önleme programlarına bakıldığında beş ana amacın olduğu görülmektedir. Bu beş amaç sırasıyla; kız çocuklarının eğitsel anlamda donatılması, öncelikle anne babalar olmak üzere toplumun bilgilendirilmesi ve konu hakkında farkındalık oluşturulması, kız çocuklarının okula devamlılığının sağlanması, kız çocuklarına yönelik maddi destek sağlanması, erken evlilikle ilgili yasan boyutların etkinleştirilmesidir (Malhotra, Warner, McGonagle ve Rife, 2011).

Çocukların erken yaşlarda evlenmesini engellemek için yapılan müdahalelerin değerlendirildiği bir araştırmada, en etkili olan yöntemin kız çocuklarının okula olan bağlılığını artırmak olduğu görülmüştür (Malhotra, Warner, McGonagle ve Rife, 2011). Çünkü okula giden kız çocuğu algısal olarak evlenilebilir olmaktan çıkmakta öğrenci olarak nitelendirilmektedir. Okula giden kız çocuğu eğitsel ve mesleki anlamda kendini geliştirir ve ileride ekonomik bağımsızlığını kazanabilecek bir meslek içerisine girebilir. Okulda aynı zamanda sosyal ilişkiler kurarak evlenmek için yaşının çok erken olduğunun farkına varması sağlanacaktır (Boran, Gökçay, Devocioğlu ve Eren, 2013).

İhmal

İstismar ve ihmal kavramları arasında en büyük fark, istismar aktif bir davranışken ihmal ise pasif bir durumdur. Eylemsizlik olarak da nitelendirilebilir. Çocuğun ihmali, ailenin ve çocukla ilgili sorumluluğu olan özel ve devlet kurumlarının çocuğa karşı olan temel yükümlülüklerini yerine getirmemesi olarak tanımlanmaktadır (Kozcu, 1988). Dünya Sağlık Örgütü ise, ihmali çocuğun sağlıklı gelişim gösterebilmesi ve iyi oluşunu koruyabilmesi için sağlık, beslenme, eğitim, barınak ve duygusal gelişim alanlarındaki ihtiyaçlarından bir ya da birkaçının ebeveynler tarafından yerine getirilememesi olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun ihmal ediliyor olması ailenin fakir olduğu anlamına gelmemektedir (World Health Organization, 2006).

Çocuğun ihmali kavramı, araştırmacılar tarafından göz ardı edilmiş bir kavramdır. Çocuğa kötü muamele kapsamında ele alınan fakat her daim fiziksel, duygusal ve cinsel istismarın gölgesinde kaybolmuş üvey evlattır. Bunun en büyük nedeni çocuk ihmalinin genelde ekonomik ve toplumsal nedenlere bağlı olduğu görülmektedir. Bu yüzden gelişmiş ülkeler çocuk ihmalinin azınlıkta olan yoksulların problemi olarak gördüğünden, gelişmemiş ülkelerde ise işsizlik, yoksulluk, kısıtlı sağlık

ve eğitim hizmetleri gibi birçok problemle ilişkilendirildiği için çocuk ihmal kavramının genellikle ihmal edildiği söylenebilir (Kozcu, 1988). Çocuk sağlığı ve gelişimi uzmanları bile çocuk ihmalinin sonuçlarının en az fiziksel, duygusal ve cinsel istismarın sonuçları kadar bireyi etkilediği sonuçlarıyla karşılaşınca şaşırılmaktadırlar. Çocuğun ihmal edilmesi çocuğun üzerinde kısa ve uzun vadeli olarak bilişsel, duygusal ve davranışsal problemlere yol açmaktadır. İhmal edilmiş bireylerde özellikle bilişsel ve akademik başarısızlık, sosyal izolasyon ve sınırlı akran etkileşimi görülmektedir. Bağlanma kuramıyla da ilişkili olarak çocuğun ihmal erken yaşlarda meydana gelirse, sonuçları daha zararlı ve kalıcı olabilmektedir (Hildyard ve Wolfe, 2002).

İhmal kavramının bazı kaynaklarda tıpkı istismar kavramında olduğu gibi fiziksel, duygusal ve cinsel olarak ele alındığı görülmektedir. Fiziksel ihmal kavramı, çocuğun barınma, yiyecek, giyecek ve sağlık hizmetlerinden mahrum bırakılması; duygusal ihmal, çocuğun sevilme, önemsenme ve ait olma ihtiyaçlarının karşılanmadığı; cinsel ihmal ise, çocuğun cinsel sömürü karşısında tam olarak korunamadığı şeklinde tanımlanmaktadır (Bilir vd., 1991). Bunların yanı sıra, bazı kaynaklarda eğitsel ihmal alt boyutu da bulunmaktadır. Eğitsel ihmal kavramı çocuğun eğitimini güvence altına almak için ebeveynlerin yeterli bakım ve denetimin sağlayamama durumunu ifade etmektedir. Zorunlu eğitim çağındaki çocuğu okula kayıt ettirmemek, kronik devamsızlık yapmasına izin vermek ya da çocuğun eğitsel ihtiyaçlarını karşılamamak eğitsel ihmale örnek olarak verilebilir (Stoltenborgh, Bakermans-Kranenburg ve Ijzendoorn, 2013). İlgili alanyazına bakıldığında ise, araştırmaların çoğunluğunda çocuk ihmalinin tek boyut şeklinde ele alındığı görülmektedir.

İhmal, istismardan farklı olarak çok seyrek bir biçimde bilinçli olarak yapılmaktadır. Uzmanların genel kanısı aileler yoksulluk, bilinçsizlik, eğitimsizlik ya da çevresel koşullardan dolayı çocuklarını ihmal etmektedirler (Baily ve Baily, 1985; akt. Kozcu, 1988). Türkiye’de yapılmış bir araştırmada çocuk ihmalinin sebebi olarak en çok maddi sıkıntı gerekçesi verildiği tespit edilmiştir. Çocuklar tarafından en çok bahsedilen ihmal davranışının ise yeterli sevgiyi görmemek ve bazı durumlarda yalnız bırakılmak olduğu görülmüştür (Korkmazlar-Oral vd., 2010).

Çocuk istismarı ve ihmalıyla ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalara bakıldığında, özel olarak sadece çocuk ihmalinin incelenmediği görülmüştür (Bakır ve Kapucu, 2017). Yurtdışındaki kaynaklar incelendiğinde nadiren de olsa çocuk ihmaline özgü incelemelerin yapıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalarda dört çocuktan bir tanesinin son bir yıl içerisinde ihmal edildiği sonucuna ulaşılmıştır (Korkmazlar-Oral

vd., 2010). Stoltenborgh ve diğerlerinin (2013) çocuk ihmali oranlarını uluslararası düzeyde belirlemek üzere yaptıkları araştırmada gelişmemiş ülkelerde çocuk ihmali kavramının pek üzerinde durulmadığına ulaşılmıştır. Yapmış oldukları araştırmanın bulguları ise, çocuğun fiziksel ihmali oranının %16.3 ve duygusal ihmali oranının ise %18.4 olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de İstismar ve İhmale İlişkin Durum

Aile üyeleri tarafından çocuğa karşı yapılan şiddet en az gözlemlenebilir olanıdır. Çünkü ev ortamı mahrem bir alandır. Fakat yine de tüm toplumlarda aile üyelerinin ve bakıcıların çocuğa karşı olan istismarı çok yaygındır. Bu kişiler aynı zamanda çocuğun beslenme ve barınma kaynakları oldukları için istismarı önlemek çok kolay olmamaktadır. İstismarın türü, dozu, süresi sonuçlarını etkileyebilir ve bu sonuçlar ölüme kadar gidebilir. Fiziksel yaralar ve izleri kısa sürede iyileşebilir fakat çocuğun bilişsel, duygusal ve nörolojik gelişimini olumsuz etkileyerek hayatında çok uzun süreli etkiler bırakabilmektedir (World Health Organization, 2006). İstismara ya da ihmale maruz bırakılan çocuklar genellikle tüm gelişim alanlarında problemler yaşamaktadır. İstismara uğramış mağdur çocukların zihinsel gelişimlerinin risk altında olabileceğini işaret eden kanıtlar bulunmaktadır. İstismara ya da ihmale uğramış çocuk ile uğramamış yaşlıları karşılaştırıldığında kötü muameleye maruz kalmanın zihinsel gelişimi olumsuz etkilediği görülmektedir (Topçu, 2009a). Çocukların uzun vadede bu kadar olumsuz etkileri olan istismar ve ihmali olaylarından korunması gerekmektedir. Fakat günümüzde çocuğa şiddet, sokakta çalışan çocuklar, sokak çocukları gibi sorunlar artarak devam etmektedir. Türkiye’de Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1995’te yürürlüğü girmesine rağmen hedeflenen iyileştirmelere ulaşılamamış ve yeterli başarı elde edilememiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi ilk kez 29 Eylül 1989’da Birleşmiş Milletler Genel Merkezi’nde “Çocuklar İçin Dünya Zirvesi”nde imzaya açılmış ve Türkiye o dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın imzasıyla bildiriye ilk imza atan ülkeler arasında yer almıştır. Yasa 9 Aralık 1994 tarihinde meclisin onayından geçmiş, 27 Ocak 1995 tarihinde 22184 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak 4058 sayılı kanunda yer bulmuştur (Polat, 1999).

Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne imza atan, meclislerinde onaylayarak kabul eden ülkelere bakıldığında, bu sözleşmenin uluslararası sözleşmelerin içerisinde en yaygın kabul görmüş antlaşma olduğunu söylemektedir. Fakat medyada yer alan haberler,

yaşanan olaylar, yapılan araştırmalar çocuk hakları kavramının herkes tarafından kabul edilmediğini ya da en azından benimsenmediğini göstermektedir (Polat, 2008). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (2004) maddelerine bakıldığında çocuğun bir birey olduğu, özgür olduğu, korunması ve geliştirilmesi gerektiği, şiddetten, baskıdan korunması gerektiği, zarar verenlerin cezalandırılması gerektiği gibi birçok alanda düzenlemelerin olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra sözleşmenin 19. maddesi doğrudan çocuk istismarı ve ihmaline değinerek çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel istismarına ya da bakımından sorumlu kişiler tarafından ihmaline karşı devletin yasal, eğitsel, toplumsal ve yönetsel önlemler alması gerektiğini vurgulamıştır. Sözleşmenin aynı maddesinin devamında istismar olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirimi, soruşturulması ve tedavisiyle ilgili koruyucu sosyal programların düzenlenmesi gerektiğini ve ayrıca çocuğun yanında ailesine de destek sağlanması gerektiğini ele almıştır. Bu madde çocuk istismarı ve ihmali önleyebilecek tedbirler alması gereken kuruluşların önemini ve sorumluluğu vurgulamaktadır (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 2004).

Çocuk istismarı ve ihmali yaygınlığı ve türleri farklılık gösterse de, her toplumda görünen evrensel bir sorundur. Konuya uluslararası açıdan bakıldığı zaman, farklı ülkelerin farklı evrelerde olduğu gözlenmektedir. Ülkelerin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki evreleri aşağıda sırasıyla verilmiştir (Lynch, 1985; akt. Kozcu, 1988).

- 1) İlk evre, çocuk istismarı ve ihmalinin yaşandığı gerçeğini tamamen reddeden evredir.
- 2) İkinci evre, tespit edilmesi en kolay olan fiziksel istismarın en çok ilgi gördüğü evredir.
- 3) Üçüncü evre, cinsel istismarın en çok ilgi gördüğü evredir.
- 4) Dördüncü evre, tespit edilmesi en zor olan duygusal istismar ve ihmalin ilgi gördüğü evredir.

Günçe ve Konanç (1983) yaptıkları araştırmada adliyeye intikal etmiş olayların %65'inin cinsel istismar olayı olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca gazetede yer alan çocuk istismarı haberlerinin %42'sinin cinsel istismar türünde olduğunu bulmuşlardır. Fakat bu sonuçlar, ülkede en çok cinsel istismar türünün yaşandığını kanıtlamamaktadır. Cinsel içerikli haberlerin daha çok ilgi çekmesi, medyada yer almasını artırıcı sebep olabilir. Çocuk istismarı ve ihmaliyle ilgili adliyeye sevk edilen olayların daha çok

cinsel istismar türünde olmasının sebebi ise toplumumuzda namus ve bekâret kavramının fazlaca önem arz ediyor olması olabilir (Kozcu, 1988). Bakır ve Kapucu (2017), Türkiye’deki çocuk istismarı ve ihmali üzerinde yapılmış araştırmaları incelediğinde, üzerinde özel olarak en fazla incelenen istismar türünün cinsel istismar ve en az incelenen istismar türünün duygusal istismar ve ihmal olduğunu tespit etmiştir. Bu veriler göz önüne alındığında, Türkiye’nin çocuk istismarı ve ihmali konusunda henüz 3. evrede olduğu söylenebilir.

Türkiye’de çocuk istismarı ve ihmalinin sebepleri arasında uzman görüşleri farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, Günçe ve Konanç (1983) çocuk istismarının ve ihmalinin oluşmasındaki başlıca sebebin fazla çocuk sahibi olan ailelerden kaynaklandığını öne sürmektedirler. Yapmış oldukları araştırmada istismar ya da ihmal edilen çocukların %70’ten fazlasının dört ve üstü kardeşe sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Ekonomik durumun düşük ve çocuk sayısının fazla olduğu ailelerde genellikle çocuklarının en büyüğü kendinden küçük kardeşlerine bakmakla görevlendirilir. Kardeşlerinin bakımını yapan en büyük kardeş hem eğitime odaklanamadığı için hem de çok fazla sorumluluğun altında olduğu için istismar ve ihmal edilmiş olurken, bakımı yapılan küçük kardeşler de hem anne baba ilgisinden mahrum kaldıkları hem de henüz olgunlaşmamış abi/ablaları tarafından büyütüldüklerinden dolayı istismar ve ihmal edilmiş olurlar.

Günçe ve Konanç’tan farklı olarak Türkiye’de görülen çocuk istismarı ve ihmalin en büyük tetikleyici sebebini Polat (2008) hızlı nüfus artışı ve göç, kız çocuklarının okullaşma oranı ve maddi yetersizlik olarak görmektedir. Son 30 yılda kırsal yerleşim yerlerinden büyük kentlere göç olmaktadır. Bu hızlı göç ile gecekondulaşma yaşanmakta ve plansız oluşan bu yerleşim yerleri beraberinde sağlık ve eğitim sorunları başta olmak üzere farklı sorunlara yol açmaktadır. Diğer faktör olarak ele alınan kız çocuklarının okullaşma oranına bakıldığında, temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kademesi fark etmeksizin her kademe kız öğrencilerin okullaşma oranı erkeklerden daha azdır ve kademe artıkça kız öğrencilerin okullaşma oranı azalmaktadır. Diğer faktör olan maddi yetersizliğe baktığımızda, okul çağında olmasına rağmen maddi yetersizliklerden dolayı aktif iş hayatına giren çocuklar, düşük ücretle, sosyal güvencesiz ve zor şartlar altında çalıştırılmaktadır. İçinde bulunduğu maddi durum ya da aile zorlamasıyla çocuklar gelişimine uygun olmayan şartlarda maalesef çalıştırılmaktadır. Çocuk istismarı ve ihmali her sosyoekonomik düzeyde görülse de, altında yatan sebeplere bakıldığında en yüksek ilişkilerden bir tanesinin yoksulluk

olduğu görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yıllık geliri 15.000 doların altında olan ailelerin yıllık geliri 30.000 doların üstünde olan ailelere göre çocuklarını istismar ya da ihmal etme ihtimallerinin 22 kat daha fazla olduğu görülmektedir (Morales, 2001).

Araştırmacılar tarafından istismar ve ihmal ile ilişkili olarak ortaya atılan çeşitli sebepler aslında aynı paydada buluşabilmektedir. Ailelerin bakabileceğinden fazla çocuk sahibi olmalarının altında bilinçsizlik ve maddi yetersizliklerin olabileceği düşünülmektedir. Şöyle ki, düşük ekonomik gelire sahip aileler, fazla çocuk yaparak hem onların çalışmalarıyla daha fazla gelir elde etmeyi hem de yaşlandıkları zaman kendilerine bakabilecek evlada sahip olmayı düşünmektedir (Günçe ve Konanç, 1983). Kardeş sayısının fazla olmasının dışında, kardeşlerin yaş farkının bile istismara sebep olabileceği tartışılmaktadır. Cohn (1981) kardeşler arası yaş farkının az olmasının istismar ve ihmal için bir risk faktörü olduğunu belirtmiştir. Ayrıca anne veya babadan herhangi birinin yokluğu da çocuk istismarı ve ihmali için risk oluşturmaktadır. Ölüm ya da ayrılık gibi nedenlerden dolayı tek ebeveynin olması o kişide ek bir sorumluluk oluşturacağından, bu sorumluluk stres oluşturabilir ve bu da çocuklarına karşı saldırgan davranışlara sebebiyet verebilir. Büyük stres altındaki ebeveynler yeterli sosyal becerilere sahip olmadıkları takdirde çocuklara saldırgan davranışlar sergileyebildiklerinden stres de çocuk istismarı ve ihmali için bir risk faktörü oluşturabilmektedir.

Çocuk İstismarı ve İhmaline İlişkin Kuramsal Açıklamalar

Çocuk istismarı ve ihmalinin nedenlerini ortaya koyabilmek için farklı kuramsal görüşler oluşturulmuştur. Ortaya atılan bu görüşler; istismar ve ihmal olaylarının oluşma nedenlerini, önlenmesini ve tedavi edilmesini farklı yöntemlerle açıklamışlardır. Bu modellerden bazıları şu şekildedir: a) Tıbbi Yaklaşım, b) Sosyolojik Model, c) Sosyal Öğrenme Kuramı, ç) Ekolojik Model ve d) Sosyal Durumsal Model.

Tıbbi Yaklaşım

Farklı kaynaklarda psikiyatrik model ya da psikopatolojik model olarak da adlandırılan tıbbi yaklaşım, çocuk istismarı ve ihmalinin nedenini açıklamaya çalışan ilk yaklaşımdır (Topçu, 2009a). Bu yaklaşım çocuk istismarının nedenini istismarcının

psikopatolojisiyle ilişkilendirmektedir. İstismarcıların hasta olduklarını ve klinik bir tanı almaları gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşım istismarın genellikle anne babalar tarafından yapıldığını öne sürdüğünden istismarcı sözcüğü yerine istismarcı anne-baba sözcük grubunu kullanmaktadır. İstismarcı anne babaların hasta ya da anormal olarak tanımlayan bu yaklaşım istismarcının ve onun ruhsal bozukluğuna odaklandığı için mağdur olan çocuğun durumuna fazla önem vermemektedir (Kozcu, 1988).

Çocuk istismarı ve ihmalinin nedenlerini istismarcının ruhsal durumu üzerinden sorgulayan birçok araştırma yapılmış olup istismar eden ile istismar etmeyen anne-babalar arasında ruhsal durum açısından farklılıklar bulunmuştur (Wolfe ve David, 1985). Fakat bu bulgular, istismar ve ihmalin sebebinin sadece istismarcının ruhsal durumundan kaynaklandığı göstermemektedir. Bu fikirle örtüşmeyen araştırma sonuçları da mevcuttur. Örneğin Zuravin (1989) annelerin depresyon durumu ile çocuk istismarı ve ihmali arasındaki ilişkiyi incelemiş ve sanılanın aksine yoğun depresyonlu annelerin tükenmişlik ve güçsüzlük sebebiyle çocuklarına hafif depresyonlu annelerden daha az şiddet uyguladığı sonucuna ulaşmıştır. Bazı araştırma bulguları da, istismarın sebebi olarak, istismarcının ruhsal problemleri olmasının değil de anne baba rolünü öğrenememiş, sosyal yeteneği sınırlı, düşük sosyoekonomik şartlar ve yüksek stres altında olmasından kaynaklandığını göstermektedir (Topçu, 2009a). Bu araştırmaların dışında toplumdaki düşük ekonomik durum, yüksek suç oranları, yetersiz eğitim ve sağlık hizmetleri gibi çocuğun gelişimini engelleyerek istismar ve ihmale uğramasına sebep olan birçok unsur anne baba iradesi dışında gerçekleşmektedir (Devecive Açıık, 2003).

İstismarcıları ruh hastası ve anormal kişiler olarak tanımlayıp istismarı küçük bir grubun sorunuymuş gibi göstermek, gerçeklerden uzaklaşmaya ve istismar eden çoğunluğun göz ardı edilmesine sebep olur. Bu yaklaşım istismarcıların cezalandırılması gereken eylemlerini, ruh hastasının yaptığı normal bir eylem gibi göstermesi sebebiyle eleştirilmektedir (Topçu, 2009a).

Anne ve babaların genellikle çocuk istismarı ve ihmalden sorumlu kişiler olması sebebiyle, bu yaklaşım istismarın nedenlerini anne-baba özelliklerinde aramaktadır (Kozcu, 1988). Çocuk istismarını ve ihmali açıklamaya yönelik olan yaklaşım anne-babalarla ilgili olan iki konu üzerinde durmaktadır. Bunların ilki, anne ve babanın bireysel psikopatolojisi; ikicisi ise, anne-baba ilişkileridir. Bireysel psikopatoloji; anne-babanın saldırganlık, empati, depresyon, kaygı ve zeka gibi değişkenlerin çocuğun istismarı ve ihmaliyle olan ilişkilerini incelemektedir. Anne-baba

ilişkileri ise, anne ve babanın ebeveynlik rolünü ve sorumluluğunu bilmesi, aralarındaki saygı ve sevgi, tutarlılıkları ve eşlerin ayrılmalarını ya da vefat durumlarının çocuğun istismarı ve ihmaliyle olan ilişkilerini incelemektedir (Yenibaş ve Şirin, 2007).

Sosyolojik Model

Çocuk istismarı ve ihmaliyle ilgili sosyolojik kuramlar, temel sebep olarak sosyal faktörleri vurgulamaktadır. Bu faktörler istismarcının ve mağdurun sosyal özellikleri ve istismar eyleminin durumunu içermektedir (Sweet ve Resick, 1979). Sosyolojik model psikiyatrik modelin aksine toplumun değer yargılarını, şiddete ilişkin tutumlarını, aile yapısını ve sosyoekonomik konuları çocuk istismarı ve ihmalinin nedenleri arasında incelemektedir. Kültürlerarası yapılmış araştırmalar kültürel şiddet düzeyinin aile içerisindeki şiddeti büyük ölçüde etkilediğini göstermektedir. İnsanlar arasındaki ilişkilerde, medyaya yansıyan olaylarda ve çocuk yetiştirme yöntemlerindeki kabul gören şiddet oranı özellikle fiziksel istismarın sıklığına doğrudan etki etmektedir (Kozcu, 1988).

İstismarcının, mağdurun ve istismar olayının sosyal tanımlamalarıyla ilgili yapılmış araştırmalar çocuk istismarı ve ihmalinin sosyolojik açıklamalarını desteklemektedir. Araştırmacılar özellikle mağdurun yaşını, cinsiyetini, kardeş sayısını ve etnik kökenini; ailenin ekonomik durumunu, sosyal statüsünü, toplumla ilişkisini, stres kaynaklarını, üyelerin hastalık ya da madde bağımlılığını; istismarcının cinsiyetini ve yakınlığını incelemiştir (Kozcu, 1988; Sweet ve Resick, 1979; Yenibaş ve Şirin, 2007).

Mağdur çocukların cinsiyetine ilişkin birçok araştırma yapılmış fakat farklı bulgulara ulaşılmıştır. Örneğin, Kırbaç (2017) yaptığı araştırmada erkeklerin kadınlardan daha fazla ihmal edildiklerini bulmuşken, Zoruğlu ve diğerleri (2001) kadınların erkeklerden daha fazla ihmal edildiklerini bulmuştur. Pereda, Guilera, Forns ve Benito (2009) kadınların (%19.7) erkeklere (%7.9) göre daha fazla cinsel istismara maruz kaldığını bulmuşken, Ajdukovic, Susac ve Rajter (2013) yaptıkları araştırmada cinsel istismarın cinsiyete göre anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu yüzden araştırmaların cinsiyet konusunda ortak fikirleri yoktur. Hem erkek çocukları hem de kız çocukları istismara maruz kalıp ihmal edilmektedir.

Çocuk istismarı ve ihmali ile yaş arasındaki ilişkiye bakıldığında konuyla ilgili araştırmalar hem disiplinler arası hem kültürlerarası farklılıklardan etkilenerek farklı

bulgular oluşturmaktadır. Ajdukovic, Susac ve Rajter (2013) yaptıkları araştırmada hem kız hem erkek öğrencilerde cinsel istismara maruz kalmanın yaş ilerledikçe arttığını bulmuştur. Fakat araştırmacıların büyük çoğunluğunun küçük yaştaki çocukların daha fazla istismara maruz kaldıkları konusunda aynı fikirde oldukları gözlenmektedir (Sweet ve Resick, 1979).

Çocuk istismarı ve ihmaliyle etnik köken arasındaki ilişkiye bakıldığında; istismar ve ihmal davranışları ırk ya da etnik köken ayırt etmeksizin her toplumda gözlenmektedir. Bu sorun evrensel bir sorun niteliği taşımaktadır (Morales, 2001). Ülkeler bu sorunu engellemek için yasal düzenlemeler, sözleşmeler imzaladıkları görülmektedir. Bu kapsamda değerlendirilen Çocuk Hakları Sözleşmesinin uluslararası kabul gören en yaygın sözleşme olması, bu problemin etnik köken ve ırk ayırt etmeksizin her kesime ait bir problem olduğu görüşünü desteklemektedir (Polat, 2008). Her toplumda görülmekte olan çocuk istismarı ve ihmali, türleri ve yaygınlık oranları noktalarında farklılıklar içermektedir. Örneğin; Pereda ve diğerleri (2009) dünyanın farklı kıtalarını kıyaslayarak cinsel istismarın türünde anlamlı farkların olduğunu söylemiştir. Cinsel istismar vakalarının en fazla Afrika'da (%34.4) daha sonra sırasıyla Okyanusya (%23.9), Amerika (%15.8), Asya (%10.1) ve Avrupa'da (%9.2) meydana geldiğini belirtmiştir.

Ailenin büyüklüğü, kardeş sayısı gibi faktörlerin çocuk istismarı ve ihmaliyle olan ilişkisine bakıldığında, bir ailede çocuk istismarın ve ihmalinin olabilmesi için ailenin kalabalık olması zorunluluğu yoktur (Sweet ve Resick, 1979). Bir ailede çocuk sayısının fazla olması hem çocukların yeterli ilgi ve alakayı alamamaları açısından hem de ebeveynlerin bakım sorumluluğunu artırarak strese girmelerine sebep olması açısından önemli bir faktördür. Bu yüzden aile üyelerinin çokluğu ve plansız doğum o ailede çocukların istismar ve ihmale maruz kalma riskini büyük oranda artırdığı söylenmektedir (Zuravin, 1991). Günçe ve Konanç (1983) istismara uğramış ve ihmal edilmiş çocukların %70'inden fazlasının dört ve dört üstü kardeş sayısına sahip olduğunu bulmuştur. Türkiye'de yapılan bu araştırma da, çocuk sayısının artmasının çocuk istismarı ve ihmaline sebebiyet vereceğini kanıtlar niteliktedir.

Sosyoekonomik durum ile çocuk istismarı ve ihmali arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmaların büyük çoğunluğu aynı bulgulara sahiptir. Bulgular çocuk istismarı ve ihmalinin tüm sosyoekonomik düzeylerde gözlendiğini fakat düşük gelirli ailelerde oranların daha yüksek olduğunu göstermektedir (Sweet ve Resick, 1979). Düşük gelirli ailelerde çocuğun bakımı, eğitim görmesi, sağlık hizmetlerinden

yararlanması ihmal edilerek, küçük yaşlarda çalıştırılarak istismar edildiklerini sıkça gözlenmektedir (Polat, 1999). Ailelerin ekonomik durumunun yanı sıra ülkelerin ekonomik durumlarının da, çocuk istismarı ve ihmali üzerinde etkisi olabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde cinsel istismar yaygınlığı %13.8 bulunmuşken gelişmekte olan ülkelerde bu oran %16.6 bulunmuştur (Pereda vd., 2009).

Sosyolojik modelin çocuk istismarı ve ihmaline sebep olabileceği gerekçesiyle incelediği diğer bir kavram sosyal yalıtılmışlıktır. Son 30 yılda kırsal yerleşim yerlerinden il merkezlerine çok büyük göçler olmaktadır. Bu göçlerle akrabalık ilişkileri zayıflayarak, sosyal destek azalmaktadır (Polat, 2008). Çevrelerinden yeterli desteği alamayan, sosyal yönden izole olan, ilişkileri sınırlı olan aileler stres yaşayarak, çocuklarını istismar ve ihmal etme eğilimi göstermektedir. Akrabalarıyla, komşularıyla, arkadaşlarıyla ilişkileri zayıf olan annelerin çocuklarını daha fazla istismar ve ihmal etmektedir (Azmak ve Yorulmaz, 1995; akt. Ünsal, 1998).

Sosyolojik model; çocukla, aileyle ve toplumla ilgili özelliklerin yanı sıra istismarcının özelliklerine de odaklanmaktadır. İstismarcılar üzerine yapılan araştırmalar diğerlerine göre daha az sayıdadır. Erdoğan ve diğerleri (2011) yaptıkları araştırmada istismarcıların 11 ile 60 yaş arasında ve %100'ünün erkek olduğunu tespit etmiştir. İstismarcıların %78'i çocuğun akrabası ya da tanıdığı kişilerdir. İstismarcıların %53.8'inin madde ve alkol bağımlısı oldukları ve %59.8'inin ilkokul ve altı eğitim seviyesine sahip oldukları görülmüştür.

Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramının temelini başkasını gözlemleyerek öğrenme davranışı ve bunun kuşaktan kuşağa yayılması oluşturmaktadır. Çocuklar başta aileleri olmak üzere çevresindeki kişileri gözlemleyerek ve onları model alarak davranış geliştirirler (Bandura, 1971). Çocuğa karşı şiddet, aile içi şiddet gibi konularda araştırma yapan araştırmacılar, şiddet olayını açıklayan en önemli kuramlardan bir tanesinin sosyal öğrenme kuramı olduğunu iddia etmektedir. Bu olayların yaşanarak ya da gözlemlenerek öğrenildiği ve sonraki kuşaklara aktararak tekrar ettiğini iddia etmektedirler. Çocuklar doğrudan ya da dolaylı olarak çevresinden şiddet davranışları öğrenirler. Ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de bu davranışlar engellenmediği sürece kişiler yetişkin olduklarında şiddet davranışlarını bir sorun çözme yöntemi olarak

kullanacak ve bu durum da çocuk istismarına zemin hazırlayacaktır (Özgentürk, Karğın ve Baltacı, 2012).

Ekolojik Model

Şimdiye kadar çocuk istismarının nedenselliğini tanımlayan birçok alternatif model ortaya atılmıştır. Son dönemde çocuk istismarı ve ihmalinin nedenlerini açıklanmasında etkileşimsel, çok etmenli ve ekolojik yaklaşımlar tercih edilmektedir (Topçu, 2009a). Bu model, anne-babalardaki psikolojik rahatsızlıkları, çocukların istismara yol açan karakteristik özellikleri, bozuk aile ilişkilerini, stres yaratan toplum baskısı ve çocuk istismarını artıran kültürel faktörlerin nedenlerini araştırarak çocuk istismarındaki farklı bakış açılarını başarılı bir şekilde bütünleştirerek ve kavramsal bir çerçeve içerisinde tanımlayarak çocuk istismarı konusunda yaşanan gerçekleri göz önüne sermiştir. Bu modelde çocuğun gelişimi ile sosyal çevre etkileşimi incelenmiş olup, sağlıklı gelişen bireyin çevresiyle uyumlu etkileşim içerisinde olması gerektiği vurgulanmıştır. Çocuk büyüyüp geliştikçe farklı ortamlarda etkileşimde bulunacak ve bu etkileşimler çok yönlü ve daha karmaşık hale gelecektir. Bu model, içerisinde katmanlı sistemleri barındıran çevre ile bireyin sürekli ve interaktif uyumunu sağlamaktadır (Belsky, 1980). Modelin temelini oluşturan Bronfenbrenner'in çalışmalarına bakıldığında, Bronfenbrenner (1986) bireyin gelişimini iç içe bulunan dört düzeyde açıklamaktadır. Bunlar;

- 1) *Mikrosistem*: Bireyin doğrudan etkileşim içerisinde bulunduğu kişilerden oluşan katmandır. Bu katman içerisinde aile, akrabalar, arkadaşlar ve öğretmenler gibi bireyin yüz yüze iletişim kurduğu, birlikte yaşadığı kişiler vardır.
- 2) *Mesosistem*: Mikrosistemi kapsayan ve ebeveyn ile akraba ya da okul ile veli etkileşiminin niteliği gibi mikrosistem birimlerinin etkileşiminin oluşturduğu katmandır. Bu katman bireyin aktif olarak yer almadığı fakat gelişimini etkileyen bir sistemdir.
- 3) *Eksosistem*: Mesosistemi kapsayan ve ülke yönetimi ve ekonomisi, sosyal politikalar gibi alanlarda alınan kararların oluşturduğu katmandır.
- 4) *Makrosistem*: Toplumsal değerleri, gelenek ve görenekleri, inanç sistemlerini, kültürel değerleri içine alan dıştaki katmandır.

Belsky (1980) bu modeli, Bronfenbrenner'in insan gelişimi modelini genişletmesiyle oluşturmuştur. Bu model bireyin içinde barındırdığı bireysel güçleri (ontojenik gelişim) ve aileyi (mikrosistem) olduğu kadar, bu ikisini içinde barındıran toplumu (eksosistem) ve kültürü (makrosistem) bir bütün olarak ele alıp psikososyal olgularla kavramsallaştırmıştır. Oluşturulan bu model çocuk istismarı ve ihmali sorununu bütüncül bir şekilde inceleme olanağı sunmaktadır.

Sosyal Durumsal Model

Farklı kaynaklarda sosyal etkileşim ya da sosyal ortamsal model olarak da geçen bu model, istismarı anne baba, çocuk ve çevre arasındaki etkileşimlerle açıklamaktadır (Topçu, 2009a). Bu modelde istismar üç boyutta ele alınmaktadır (Polat, 1997; akt. Yenibaş ve Şirin, 2007): 1) Çocuğun yetiştirilme ortamı, 2) çocuğa uygulanan cezalar ve 3) tutarsız disiplin yöntemidir. Çocuğun yetiştirilme ortamı boyutunda, anne ve babalar çocuklarını objektif olarak değerlendiremeyebilirler. Çocuklarını olduklarından daha üst potansiyelli gören aileler daha büyük beklentiler içerisinde olurlar. Bu beklentilerinin karşılanmaması durumda hayal kırıklığına uğrayarak, çocuklarına baskı ve şiddet uygulayabilmektedirler. Çocuğa uygulanan cezalar boyutunda, anne babalar çocuklarının yanlış bir şey yapmalarını engellemek için şiddete başvurmak ve ceza vermek gibi davranışlara yönelebilmektedir. Hatta bazı toplumlar anne babaların bu tür davranışlarını, çocuk yetiştirme kültüründe normal olarak kabul etmektedir. Son olarak, tutarsız disiplin yöntemi boyutunda, çocukların eğitimi için kullanılan disiplin yöntemlerindeki çelişkiler çocukların istismara maruz kalma oranlarını artırmaktadır. Çocuklarına nasıl eğitim vereceğinin bilincinde olmayan anne babalar ödül ve cezayı, sözel ve fiziksel istismarı sıkça kullanmaktadır. Bu anne babalarda iletişim kanallarının kapalılığını da işaret etmektedir. Bu yüzden sosyal durumsal model tutarsız disiplin yöntemlerinin çocuk istismarını artırıcı bir etken olduğunu savunmaktadır.

Sosyal durumsal modeli psikiyatrik ve sosyolojik modelden ayıran en önemli unsur nedenselliği tek yönlü açıklamamasıdır. Psikiyatrik model ebeveynin, sosyolojik model ise çevrenin istismara sebep olacağını belirtirken sosyal durumsal model anne babayı, çevreyi ve çocuğu eyleme sebep olabilecek bir öge olarak ele almaktadır (Kozcu, 1988).

İstismar, İhmal ve Sosyal Destek

Sosyal destek; kişinin kendisinin sevilip, sayıldığına, saygınlığı olduğuna ve sorumluluk aldığı bir grubun üyesi olduğuna inanmasını sağlayan bilgiler olarak tanımlanmaktadır. Yani bu kavram kişinin çevresinden elde ettiği sosyal ve psikolojik desteğin bileşkesidir (Cobb, 1976). Sosyal destek, bireyin psikolojik çevresinde yer alan ve bireyin davranışlarını açıklamada etkili olan önemli bir öğedir. Sosyal destek sistemleri bireye, hem kişinin yaşamını olumsuz etkileyen olayların etkisini azaltarak hem de olumsuz durum karşısında bulunan kişinin dayanma gücünü artırarak yardımcı olabilmektedir (Yıldırım 1997). Bireyin çevresinden algıladığı yeterli sosyal destek her alanda ortaya çıkabilecek sorun ve stres kaynaklarının olumsuz etkisini azaltıp, bunlarla başa çıkmasını kolaylaştırıcı bir etken olacakken, sosyal desteğin yetersiz kalması durumunda birey kendini çaresiz ve yalnız hissedebilecek ve travmatik olayların yaşanmasına engel olamayacaktır (Budak, 1999). Bu sebeple herhangi bir stres kaynağı ya da sorunla karşılaşan çocuk, yeterli sosyal destek alıyor olmasının sağladığı özgüvenle karşındakine tepki gösterebilecek, kendisini koruyabilecek ya da problemle işlevsel bir şekilde baş edebilecektir. Dolayısıyla ailesinden, öğretmenlerinden ve arkadaşlarından yeterli destek gördüğünü düşünen çocuk, travmatik yaşantılar oluşturabilecek olan istismar ve ihmal olayların oluşmasını önleyebilecektir (Derelioğlu, 2018).

Sosyal destek kavramı sadece istismara ve ihmale maruz kalan kişiler için değil istismarda bulunan kişi için de önemli bir konudur. İstismarcı bireylerin genellikle sosyal destek eksikliği içerisinde olan kimselerin olduğu bilinmektedir (Tardif, Auclair ve Carpentier, 2005). Ebeveynlerin çevreleriyle uyumsuz olması, toplumdan izole edilmeleri ya da kısıtlı bir sosyal çevreye sahip olmaları, çocuğun istismar ve ihmal edilmesine sebep olabilmektedir. Dolayısıyla anne babaların sosyal desteğinin yeterli olmaması çocuk istismarı ve ihmali için önemli bir risk faktörü oluşturmaktadır (Acehan vd., 2013).

Ebeveynler tarafından algılanan yeterli sosyal destek stresle baş etmelerini sağladığı için çocuklarına fiziksel istismarda bulunma olasılığını düşürmektedir (Crouch, Milner ve Thomson, 2001). Aile içerisinde sosyal desteğin varlığı ebeveynlerin çocuklarına daha olumlu yaklaşımlarına ve kişisel gelişimlerini desteklemelerine sebep olmaktadır. Böylece anne-babaların algıladıkları yeterli sosyal destek çocuk istismarı ve ihmalinin oluşmasını önlemektedir (Deveci ve Açık, 2003).

Henüz anne baba olmamış yetişkinlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile ilerleyen dönemlerde fiziksel istismarda bulunma olasılıklarının incelendiği bir araştırmada, algılanan sosyal desteğin çocuk istismarında bulunma ihtimalini önemli bir şekilde azalttığı bulunmuştur. Araştırma sonucunda, çocuk istismarında bulunma ihtimali üzerinde en önemli desteğin babadan kaynaklanan destek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Paul, Milner ve Mugica, 1995).

Powers, Ressler ve Bradley (2009) yaptıkları araştırma çocukluk çağı fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal ile aileden algılanan; duygusal istismar ve ihmal ile de arkadaştan algılanan destek arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulmuştur. Ayrıca arkadaşlarından algıladıkları sosyal desteğin fazla olduğunu düşünen kadınların, çocukluk dönemlerinde duygusal istismara ve duygusal ihmale maruz kalmalarına rağmen depresyon düzeylerinin normal olduğunu bulmuştur. Yani algılanan akraba desteğinin, istismar sonucu oluşabilecek depresyona karşı koruyucu görev üstlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Perez-Fuentes ve diğerleri (2013) yaptıkları bir araştırmada, cinsel istismara maruz kalmış olan bireyler ile cinsel istismara maruz kalmamış bireylerin ailelerinden algıladıkları sosyal desteklerin anlamlı derecede farklılık gösterdiğini bulmuştur. Cinsel istismara maruz kalanların ailelerinden algıladıkları sosyal destekleri, cinsel istismara uğramayanlardan daha düşük bulunmuştur.

Türkiye’de öğrencilerin algıladıkları sosyal destek düzeyi ile istismar ve ihmale maruz kalma arasındaki ilişkiyi inceleyen üç araştırmaya rastlanılmıştır. Çağlarırnak (2006) ortaokul öğrencileriyle yaptığı araştırmada öğrencilerin algıladıkları sosyal destek düzeyi ile istismar ve ihmal yaşantıları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulmuştur. Turan ve Traş (2017) lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada fiziksel, duygusal ve cinsel istismar ile sosyal destek arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Derelioğlu (2018) ise, ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada da benzer sonuçları elde etmiştir. Fiziksel ve duygusal istismara maruz kalan öğrencilerin maruz kalmayan öğrencilere göre daha düşük aile, arkadaş ve öğretmen desteği algılarına sahip olduğunu bulmuştur. Ayrıca öğrencilerin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin fiziksel ve duygusal istismarı negatif yönlü anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan hareketle, öğrencilerin ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeylerinin düşük olmasının fiziksel ve duygusal istismara zemin hazırlayıcı olacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

İstismar, İhmal ve Akran İlişkileri

İnsanoğlu hayatını sürdürebilmek için doğumdan itibaren sosyal ilişki ağlarına ihtiyaç duymuştur. Birey hayatı boyunca ailesiyle, akrabalarıyla, arkadaşları ve toplumla hatta kendisiyle kurduğu ilişkiler vasıtasıyla sağlıklı bir şekilde gelişebilmektedir. Adler (1964) bireyin sahip olduğu ilişkilerin niteliğinin, o kişinin sağlıklı olabilmesinin en önemli unsuru olduğunu söylemiştir. İlişkilerin önemini vurgulayan diğer bir kuramcı Sullivan (1953) arkadaşlık ilişkilerinin niteliğinin kişinin öz değerini artırdığını belirtmiştir (Akt. Erkan-Atik vd., 2014). Akran ilişkilerini ele alan araştırmalara bakıldığında araştırmacıların, Adler ve Sullivan gibi iki kişilik kuramcısının söylemlerini destekler nitelikte bulgulara ulaştığını göstermektedir. Örneğin Türkiye’de yapılan bir araştırmada güvenilecek arkadaşına sahip olmayan bir gencin intihar düşüncesi eğiliminin daha fazla olduğu, boş zamanlarını arkadaşlarıyla geçiremeyen bir gencin ise depresyon düzeyinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Demir, Baran ve Ulusoy, 2005). Başka bir araştırmada, akran ilişkileri niteliği yüksek olan kişilerin öznel iyi oluş puanlarının da yüksek olduğu bulunmuştur (Yılmaz, 2016).

Bireyin sağlıklı gelişim göstermesinde bu derece önemli olan akran ilişkisi kavramı birçok faktörden etkilenmektedir. Bireyin akran ilişkilerinin niteliğini etkileyen en önemli çevresel faktörlerden biri ailedir. Çünkü birey sosyal ilişkilerini ilk olarak aile içinde kurmayı dener. Çocuğun içerisinde bulunduğu aile atmosferi problemlili olması akranlarıyla iyi ilişkiler kuramamasına sebep olabilir. Anne babası tarafından yeterince sevilip ilgi görmeyen, cezalar alan ve baskıcı ebeveyne sahip olan çocukların akranlarıyla iletişime geçmeleri zor olmaktadır (Demir, Baran ve Ulusoy, 2005). Dolayısıyla fiziksel, duygusal ve cinsel olarak istismar ve ihmal edilen çocukların sahip oldukları akran ilişkilerinin niteliği arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki birçok araştırmada da ele alınmıştır. Bu araştırmaların birinde, Howes ve Eldredge (1985) istismara uğramış ve uğramamış öğrencilerin birlikte bulunduğu bakım merkezinde istismara maruz kalmanın sosyal davranışlar üzerindeki etkisini incelemiştir. Çocukların serbest zaman ve yapılandırılmış oyun esnasındaki davranışları kayıt altına alınmış ve araştırma sonucunda istismara maruz kalan öğrencilerin dostça yaklaşımlara karşı koyup saldırganlıkla tepki verdikleri ve dostça yakın ilişkilere karşı direndiklerini bulunmuştur.

Bir başka çalışmada, Salzinger, Feldman, Hammer ve Rosario (1993) fiziksel istismara uğramış çocukların sosyal davranışlarını ve akran statülerini incelemiştir.

İstismara maruz kalmış öğrencilerin sınıfta düşük sosyal statüye sahip olduğu ve akranları tarafından reddedilme oranlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Arkadaş seçimlerinde hatalar yaptıkları ve en yakın arkadaşlarıyla çatışmalar yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dodge, Pettit ve Bates (1994) çocukluk döneminde fiziksel istismara maruz kalmış öğrencilerin öğretmenleri, ebeveynleri ve akranlarıyla beş yıl boyunca görüşmeler yaparak akran ilişkilerini incelemiştir. Yaptıkları incelemeler sonucunda ilk beş yaşında istismara maruz kalan çocukların, zaman içerisinde akran ilişkilerinde problemler yaşadıklarını görmüşlerdir. Fiziksel istismara maruz kalmış öğrencilerin yarısına yakını 3. sınıfa geldiklerinde arkadaş gruplarından sosyal olarak reddedilmişlerdir. Sonuç olarak, çocukluk döneminde fiziksel istismara maruz kalmış çocukların akran ilişkilerinde büyük problemlerin ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde, başka bir çalışmada, Bolger, Patterson ve Kupersmidt (1998) istismara maruz kalmış ve kalmamış iki öğrenci grubuyla boylamsal bir araştırma yapmıştır. İstismara maruz kalanların akran ilişkilerinde problemler olduğu ve özgüvenlerinin düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. İstismara sürekli maruz kalmış çocukların arkadaşları tarafından daha az sevildiği ve duygusal istismara maruz kalanların akran ilişkilerinde problemler yaşadığı bulunmuştur.

Bolger ve Patterson (2001) tarafından yürütülen boylamsal araştırmada ise, istismara maruz kalmış ve kalmamış iki öğrenci grubu üzerinde çocuk istismarının akran reddi üzerindeki ilişkisi incelenmiştir. Cinsiyet ayırt ekmeksizin hem kız hem erkek çocuklarında istismara maruz kalmanın akranlar tarafından reddedilme üzerinde etkisinin olduğuna ulaşılmıştır. Ayrıca istismara maruz kalmış ve akranları tarafından reddedilen çocuklarda saldırgan davranışlar gözlenmiştir. Anthonysamy ve Zimmer-Gembeck'in (2007) araştırmasında ise, istismara maruz kalmış öğrencilerin diğer öğrencilere kıyasla daha az beğenilip kabul gördükleri, akranları tarafından daha çok reddedildikleri ve daha çok saldırgan davranışlarda buldukları sonucuna ulaşmıştır.

Akran ilişkisi ile çocuk istismarı ve ihmali arasında yapılmış olan araştırmalar genel olarak incelendiğinde, araştırmaların genellikle istismara maruz kalmanın akran ilişkileri üzerindeki rolünü incelemeye yönelik olduğu görülmektedir. Ancak akran ilişkileri niteliğinin istismar ve ihmale maruz kalması üzerindeki etkisinin incelendiği araştırmaların yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu araştırmada, akran ilişkileri niteliğinin çocukluk dönemi istismar ve ihmal düzeyini ne derece açıkladığı yönündeki katkısının belirlenmesi açısından alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İstismar, İhmal ve Umut

Çocukluk dönemi gibi insan hayatının en kritik döneminde maruz kalınan istismar ve ihmal yaşantılar bireyin hayatında kalıcı olumsuz durumlara yol açmaktadır. Olumsuz yaşantılar sonucunda bireyin fiziksel ve psikolojik iyi oluşu bozulabilir ve ilerleyen yaşlarında kişilik bozukluğu, duygu durum bozukluğu ve anksiyete bozuklukları ortaya çıkabilmektedir. Bireyde meydana gelen bu ruhsal patolojilerin şiddetini ve çeşidini, maruz kalınan istismarın çeşidi, sıklığı ve süresi belirlemektedir (Özen, Antar ve Özkan, 2007). Erişkinlik döneminde meydana gelebilecek bu olumsuzluklar çocukluk ve ergenlik dönemine de yansımaktadır. Kimlik oluşturma aşamasında olan ergenler yakın çevresi ve arkadaşlarıyla ilişkiler kurarak beğenilmek ve benimsenmek ister. Bunu başardıkları takdirde geleceğe yönelik umutları yükselir ve sağlamlaşır. İstismar ve ihmale maruz kalan çocuklar arkadaş ilişkileri kurmakta zorluk çektikleri ve kendilerine olan güvenleri olmadıkları için umutları azalmaktadır. İstismar ve ihmal olayları sürekli ve kronik olduğu zaman umutsuzluk hisleri de kronik hale gelebilmektedir (Briere, 1992).

Bu araştırmada yordayıcı değişken olarak ele alınan umut, kişinin arzu ettiği amaçlara ulaşabilmesi için yollar üretebilme kapasitesine ilişkin algısı ve kişinin bu yolları kullanarak harekete geçme güdüsü ile kendisini motive etmesidir. Bilişsel bir yapı olan umut kavramı, bireyin sorunlar karşısında dayanıklı olmasını ve sorunları önlemesini sağlamaktadır. Bireyin umut düzeyinin yüksek olması hem temel (problem oluşmadan) hem ikincil önleme (problem oluşuktan sonra) süreçlerinin desteklenmesini sağlamaktadır (Snyder, 2002). Bireyin hem fiziksel hem psikolojik olarak iyi oluşunda önemli yere sahip olan umut kavramı çocuk istismarı ve ihmaliyle ilişkilendirildiğinde, istismara ve ihmale maruz kalmanın fiziksel ve psikolojik iyi oluşa zarar vererek umutsuzluğa sebep olduğu görülmüştür.

Türkiye’de lise öğrencileriyle yapılan bir araştırmada, umut düzeyi yüksek olan öğrencilerin problem çözme becerilerinin ve akademik özyeterliklerinin yüksek olduğunu sonucuna ulaşılmıştır (Atik ve Atik, 2017). Snyder ve diğerleri (1997) bu bulguyu destekler nitelikte olarak, çocukların bir amaca giderken karşılaştığı engellerle başa çıkmalarının onların umutlu düşünce sistemlerini geliştirmelerini sağladığını söylemişlerdir. Çocukların da bu düşünce yapısı sayesinde ilerleyen dönemlerde karşılaştıkları zorluklardan korunabileceklerini savunmuşlardır. Dolayısıyla umut düzeyi yüksek olan çocukların problem çözme ve baş etme becerisi gelişmekte, bu

beceriler de çocuğun şiddet, zorbalık ya da istismar gibi olumsuz durumlardan korunmasını sağlayabilmektedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde çocuk istismarı ve ihmali kavramıyla umut kavramlarının birlikte yeterince ele alınıp incelenmediği görülmüştür. Yapılan araştırmaların çoğunluğu çocukluk döneminde yaşanan istismar ve ihmal olaylarının bireyin umut düzeyi üzerindeki etkisini incelemeye yöneliktir. Umut düzeyi kavramının istismar ve ihmalden koruyucu bir faktör olarak ele alındığı araştırma sayısı oldukça azdır. Devam eden kısımda bu araştırma sonuçlarına yer verilmiştir.

Çakar, İkiz ve Asıcı (2018) üniversite öğrencileriyle yaptıkları araştırmada, öğrencilerin çocukluk dönemlerinde maruz kaldıkları istismar, ihmal ve umutsuzluk düzeylerinin, şu anki ruhsal durumlarını yordadığını ve çocukluk dönemi istismar ve umutsuzluk düzeylerinin şu anki depresyon, anksiyete, olumsuz benlik algısı ve somatizasyon düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özen, Antar ve Özkan (2007) çocukluk dönemindeki istismar ve ihmal yaşantılarının umutsuzluk üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çocukluk döneminde istismar ve ihmal yaşantılarının üniversite son sınıf öğrencileri üzerinde halen olumsuz etkilerinin olduğu bulunmuştur. Bu olumsuz yaşantılar öğrencileri umutsuzluğa, depresif ruh haline, olumsuz benlik algısına ve sigara bağımlılığına yönelmesine sebep olmaktadır. Ayrıca araştırmada; umutsuzluk düzeyi, depresyon düzeyi, kardeş sayısı, ekonomik durum, annenin eğitim düzeyi gibi değişkenlerin, çocuk istismarı ve ihmalinin üzerindeki etkisi incelenmiştir. Erkek öğrencilerin yanıtlarına bakıldığında çocuk istismarı ve ihmali toplam puanını en iyi yordayan değişkenin umutsuzluk olduğu görülmüştür.

Tümekaya'nın (2005) 15-18 yaş aralığında bulunan ergenlerle yaptığı çalışmada umut düzeyi en yüksek ve en düşük olan öğrencileri tespit etmiştir. Umut düzeyi en yüksek olan on öğrencinin tamamı istismara maruz kalmadığını belirtirken, umut düzeyi en düşük olan on öğrenciden beşi duygusal istismara, diğer beşi ise fiziksel istismara maruz kaldığını belirtmiştir. Sonuç olarak, bu araştırma bulgusu, çocukluk döneminde maruz kalınan istismar ve ihmal yaşantılarının bireyin gelecekteki umut düzeyi üzerindeki etkisini göstermektedir.

Yenibaş (2002) üniversitelerin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik programı 1. ve 2. sınıfında bulunan öğrenciler üzerinde yürüttüğü çalışmada öğrencilerin umutsuzluk düzeyi ile aile içi istismar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda aile içi istismarın alt boyutu olan çocukluğu görmezden gelme boyutu ile

umutsuzluk düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak, bu araştırma da, çocukluk döneminde maruz kalınan aile içi istismarın umutsuzluğa sebep olacağını göstermektedir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, katılımcılar, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve veri analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ilişkisel araştırma modeline dayalı nicel bir çalışmadır. İlişkisel araştırma modeli, değişkenler arasında birlikte bir değişimin olup olmadığını ve değişimin derecesini belirlemeyi amaçlamaktadır. Analiz sonucunda bulunan ilişkiler neden-sonuç olarak yorumlanmayıp, değişkenin bilinmesi halinde diğer değişkenin kestirilmesi hakkında ipuçları verir (Karasar, 2016). Araştırmada, lise öğrencilerinin çocukluk çağında yaşadıkları istismar düzeylerini yordamada algılanan sosyal destek, arkadaş ilişkileri niteliği, umut, cinsiyet ve akademik başarının rolünün ortaya konulması amaçlandığı için böyle bir araştırma modeli tercih edilmiştir.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcı grubu, Bursa'nın Yenişehir ilçesinde yer alan üç Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören 396 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, baba eğitim düzeyi ve anne eğitim düzeyi gibi kişisel bilgilerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 1'de sunulmuştur. Tablo 1'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin 163 kadın (%41.2) ve 233 erkektir (%58.8). Katılımcıların yaşları 14-19 yaş arasında değişmekte ve yaş ortalaması 16.45'tir ($S_s = 1.05$). Araştırmaya katılan lise öğrencilerin 87'si (%22) birinci sınıf, 94'ü (%23.7) ikinci sınıf, 117'si (%29.5) üçüncü sınıf ve 98'i (%24.7) dördüncü sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında, büyük bir çoğunluğunun ilkökul ve ortaokul mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 1

Çalışma Grubunda Yer Alan Katılımcıların Demografik ve Kişisel Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Değişkenler		<i>n</i>	%
Cinsiyet	Kadın	163	41.2
	Erkek	233	58.8
Sınıf Düzeyi	Lise 1	87	22.0
	Lise 2	94	23.7
	Lise 3	117	29.5
	Lise 4	98	24.7
Baba Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Değil	10	2.5
	İlkokul	151	38.1
	Ortaokul	117	29.5
	Lise	96	24.2
	Üniversite (Lisans)	22	5.2
Anne Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Değil	26	6.6
	İlkokul	187	47.2
	Ortaokul	134	33.8
	Lise	47	11.9
	Üniversite (Lisans)	2	0.5

Not: Toplam Katılımcı Sayısı = 396

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada kullanılan veriler beş veri toplama aracı ile toplanmıştır. Bunlar; araştırmaya katılan katılımcıların kişisel bilgilerini belirlemek için Kişisel Bilgi Formu, araştırmının yordanan değişkeni olan çocukluk çağı ihmal ve istismar düzeylerini ölçmek için Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ) (Berstein vd., 1994), yordayıcı değişkenlerden çevreden algılanan sosyal desteği ölçmek için Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ-R) (Yıldırım, 2004), en yakın arkadaşla olan ilişki düzeyini belirlemek için Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ) (Erkan Atik vd., 2014) ve umut düzeyini ölçmek için Sürekli Umut Ölçeği (SUÖ) (Akman ve Korkut, 1993) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada lise öğrencilerinin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, akademik başarı, anne ve baba eğitim düzeyi gibi kişisel bilgiler araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu (Bknz. EK1) ile elde edilmiştir.

Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ)

Berstein ve diğerleri (1994) tarafından geliştirilen ölçeğin amacı çocukluk çağı örseleyici yaşantıları belirlemektir. Bu ölçek 56 madde ve dört boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin fiziksel-duygusal istismar boyutunda 23, cinsel istismar boyutunda 6, fiziksel ihmal boyutunda 11 ve duygusal ihmal boyutunda 16 madde yer almaktadır. Ölçekteki maddeler beşli Likert derecelendirme (1 = *Hiç Doğru Değil*, 2 = *Nadiren Doğru*, 3 = *Bazen Doğru*, 4 = *Genellikle Doğru*, 5 = *Her Zaman Doğru*) üzerinden yanıtlanmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları; fiziksel-duygusal istismar için .94, cinsel istismar için .92, fiziksel ihmal için .79 ve duygusal ihmal için .91 bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği .88'tir.

ÇÖYÖ'nün Türkçeye uyarlaması Aslan ve Alpaslan (1999) tarafından yapılmıştır. Ölçek 40 maddeden oluşmakta ve ölçekte maddeler beşli Likert derecelendirme (1 = *Hiçbir Zaman*, 2 = *Nadiren*, 3 = *Bazen*, 4 = *Sıklıkla*, 5 = *Çok Sık*) üzerinden yanıtlanmaktadır (Bknz. EK2). ÇÖYÖ'nün Türkçe Formunun; fiziksel istismar (16 madde), duygusal istismar-ihmal (19 madde) ve cinsel istismar (5 madde) olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır. Ölçekte 16 tane ters puanlanacak madde (4, 7, 8, 10, 12, 13, 15, 19, 22, 23, 26, 28, 32, 35, 38, 40) vardır. Üniversite grubu üzerinde elde edilen güvenilirlik sonuçlarına göre Cronbach alfa katsayıları; fiziksel istismar için .94, duygusal istismar-ihmal için .95, cinsel istismar için .94 ve ölçeğin geneli için .96'dır (Aslan ve Alpaslan, 1999). Kaya ve Çeçen-Eroğul (2013) yaptıkları çalışmada ölçeğin lise öğrenci üzerinde de aynı faktör yapısının doğrulandığı ve iyi uyum değerlerine sahip olduğunu bulunmuştur ($\chi^2 = 745.09$, RMSEA = .04, CFI = .91, TLI = .90.23). Ölçeğin lise öğrencilerinin verilerine göre Cronbach alfa katsayıları; fiziksel istismar boyutu için .85, duygusal istismar-ihmal boyutu için .89, cinsel istismar boyutu için .72 ve ölçeğin tümü için .90 olarak hesaplanmıştır.

Bu çalışmada ÇÖYÖ'nün Türkçe Formunun yapı geçerliğini test etmek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve üç faktörlü modelin iyi uyum indekslerine sahip

olduğu bulunmuştur [$\chi^2(737) = 1597.70$, $\chi^2/sd = 2.16$, RMSEA = .05, NNFI = .95, CFI = .95, SRMR = .09]. Ölçeğin bu araştırma için Cronbach alfa iç-tutarlık katsayıları; fiziksel istismar boyutu için .85, duygusal istismar-ihmal boyutu için .90, cinsel istismar boyutu için .70 ve ölçeğin tümü için .91 bulunmuştur.

Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)

İlk olarak, Yıldırım (1997) tarafından geliştirilen bu ölçek, bireyin ailesinden, arkadaşlarından, öğretmenlerinden kısaca içerisinde bulunduğu toplumdan elde ettiği sosyal destek düzeyini belirlemeyi amaçlamaktadır. Ölçekte beş alt boyut (aile, akraba, arkadaş, öğretmen ve toplum) ve 26 madde bulunmaktadır. Maddeler üçlü Likert tipi (1 = *Hiç Uygun Değil*, 2 = *Kısmen Uygun*, 3 = *Oldukça Uygun*) derecelendirme üzerinden yanıtlanmaktadır. Tüm maddelerin toplanmasıyla tek puan elde edilmektedir ve kişinin alabileceği puan 26 ile 78 aralığında değişmektedir. Ölçeğin güvenirlik çalışmaları lise öğrencilerinin katıldığı araştırma puanları üzerinden yapılmış olup Cronbach alfa katsayıları; aile boyutu için .79, akraba boyutu için .76, arkadaş boyutu için .74, öğretmen boyutu için .75, toplum boyutu için .80 ve ölçeğin tümü için .93 bulunmuştur.

Ölçek Yıldırım (2004) tarafından daha sonrasında 14-17 yaş arasındaki ergenler üzerinde yapılan bir araştırma ile revize edilmiştir (*Bknz.* EK 3). Bu revizyonda ölçek, akraba ve toplum desteği alt ölçekleri çıkartılarak; aile, arkadaş ve öğretmen desteği olacak şekilde üç alt ölçekli hale getirilmiştir. Ölçekte aile desteğine ilişkin 20 (Örn. “Bana gerçekten güvenir, sorunlarımı çözmeme yardım eder.”), arkadaş desteğine ilişkin 13 (Örn. “İhtiyaç duyduğumda beni gerçekten dinler, iyi ve kötü günlerimde yanımda olur.”) ve öğretmen desteğine ilişkin 17 madde (Örn. “Amaç, ilgi ve yeteneklerim konusunda benimle konuşur, bana doğru tavsiyelerde bulunur.”) olup toplamda 50 madde vardır. Her alt ölçekte bir tane olmak üzere toplam üç adet ters puanlanacak madde vardır. Ölçekten alınabilecek puanlar 50 ile 150 arasında olup, bireyin yüksek puan alması daha fazla sosyal desteğe sahip olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçeğin güvenirlik çalışmaları sonucunda Cronbach alfa katsayıları aile alt ölçeği için .94, arkadaş alt ölçeği için .91, öğretmen alt ölçeği için .93 ve ölçeğin tümü için .93 bulunmuştur.

Bu çalışmada ASDÖ'nün yapı geçerliğini test etmek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve üç faktörlü modelin iyi uyum indekslerine sahip olduğu bulunmuştur [$\chi^2(1172) = 2149.67$, $\chi^2/sd = 1.83$, RMSEA = .05, NNFI = .97, CFI = .98, SRMR =

.05]. ASDÖ'nün bu araştırma için Cronbach alfa iç-tutarlık katsayıları aile alt ölçeği için .93, arkadaş alt ölçeği için .90, öğretmen alt ölçeği için .93 ve ölçeğin tümü için .94 olarak hesaplanmıştır.

Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ)

Akran İlişkileri Ölçeği'nin amacı çocuk ve ergenlerin en iyi arkadaşlarıyla olan ilişkilerini değerlendirmektir. Uygulayıcının en iyi arkadaşını seçip cevapları sadece onunla olan ilişkisine göre doldurması gerekmektedir. Ölçek Bukowski, Hoza ve Boivin (1994) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin ilk versiyonunda Berndt ve Perry'nin 1983'te yaptıkları görüşme taslaklarından yararlanılmıştır. Bu ilk versiyonda 30 madde ve altı boyut bulunmaktadır. Bukowski, Hoza ve Boivin (1994) yaptıkları pilot çalışmaların sonuçlarına dayanarak ölçeğin orijinal yapısını bozmadan bazı değişiklikler yapmışlardır. Ölçeğin son hali beş boyut (birliktelik, çatışma, yardım, koruma ve yakınlık) ve 23 maddeden oluşmuştur. Birliktelik boyutu, birbirleriyle gönüllü olarak zaman geçirme ve etkinlikler yapmayla ilişkilidir. Çatışma boyutu, birbirleriyle olan kavgaları, tartışmaları ve fikir ayrılıklarını ele alır. Ölçekte çatışma boyutu maddeleri tersten puanlanmaktadır. Yardım boyutu, maddi ve manevi yardımı kapsamaktadır. Koruma boyutu ise, problem karşısında birbirlerine olan güveni ve yakınlık boyutu ise kabul edilmişliği, sevgiyi ve bağlılığı ele almaktadır. Maddeler beşli Likert tipi (1 = *Doğru Değil*'den 5 = *Tamamen Doğru*'ya kadar) derecelendirme üzerinden yanıtlanmaktadır. Ölçeğin alt boyutları için iç-tutarlık katsayıları .71 ile .86 arasında değişmektedir. Ölçeğin değerlendirilmesi aritmetik ortalamanın alınmasıyla yapılmaktadır. Puanın yüksekliği arkadaşı ile olan ilişkisinin iyi olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.

Ölçek Erkan Atik ve diğerleri (2014) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Hem Türkçe hem de İngilizceyi bilen Eğitim Psikolojisi ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanlarından üç uzmanla ölçek Türkçeye çevrilmiştir. Farklı üç uzman ile Türkçeye çevrilen form tekrar İngilizceye çevrilmiş ve orijinali ile uyumu dikkate alınmıştır. Hakem görüşleri doğrultusunda bir maddenin açık olmayışı sebebiyle ölçekten çıkarılmış ve ölçek 22 maddelik hale getirilmiştir. Ölçeğin 1., 2., 3. ve 4. maddeleri birliktelik boyutunu, 5., 6., 7. ve 8. maddeleri çatışma boyutunu, 9., 10., 11., 12. ve 13. maddeleri yardım boyutunu, 14., 15., 16. ve 17. maddeler koruma boyutunu, 18., 19., 20., 21. ve 22. maddeler yakınlık boyutunu oluşturmaktadır. Ölçeğin Türkçe Formunun

yapı geçerliği DFA ile incelenmiş ve kabul edilir ($S-B\chi^2/sd = 669.12/199$, $p = .00$, $RMSEA = .063$, $CFI = .97$, $GFI = .88$, $NNFI = .96$) bir uyum iyiliğine sahip olduğu görülmüştür. Ölçeğin Cronbach alfa katsayıları .66 ile .86 arasında değişmektedir. Cronbach alfa katsayıları birliktelik boyutunda .66, çatışma boyutunda .66, yardım boyutunda .86, koruma boyutunda .71, yakınlık boyutunda .83 ve ölçeğin tümü için .85 bulunmuştur (Erkan Atik vd., 2014) (Ölçek için *Bknz.* EK 4).

Bu çalışmada AİÖ'nün yapı geçerliğini test etmek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve beş faktörlü modelin iyi uyum indekslerine sahip olduğu bulunmuştur [$\chi^2(199) = 484.65$, $\chi^2/sd = 2.43$, $RMSEA = .06$, $NNFI = .98$, $CFI = .98$, $SRMR = .05$]. AİÖ'nün bu araştırma için Cronbach alfa iç-tutarlık katsayısı birliktelik boyutu için .73, çatışma boyutu için .72, yardım boyutu için .93, koruma boyutu için .78, yakınlık boyutu için .89 ve ölçeğin tümü için .92 olarak hesaplanmıştır.

Sürekli Umud Ölçeği (SUÖ)

Öğrencilerin umut düzeylerini ölçmek için Snyder ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilen Sürekli Umud Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçekte 12 madde yer almakta ve bu maddelerin dördü doldurma maddedir. Bu doldurma maddeler “Sağlığım hakkında endişe duyarım” gibi umut kavramıyla ilişkisi olmayan maddelerdir. Geri kalan sekiz madde ise iki boyuta ayrılmıştır. 1. 4. 6. ve 8. maddelerden oluşan amaca ulaşma boyutu (pathways) “Her problem için birçok çözüm yolu vardır” gibi maddelerden oluşmaktadır. Diğer boyut ise 2. 9. 10. ve 12. maddelerden oluşan harekete geçme güdüsü (agency) olarak adlandırılır ve “Tecrübelerim beni geleceğim için iyi hazırladı” gibi maddelerden oluşur. Maddeler dörtlü derecelendirme (1 = *Kesinlikle Yanlış*, 2 = *Çoğunlukla Yanlış*, 3 = *Çoğunlukla Doğru*, 4 = *Kesinlikle Doğru*) üzerinden yanıtlanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlık katsayıları .70 ile .80 arasında hesaplanmıştır. Üç hafta ara ile test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .85, sekiz hafta ara ile .73 ve 10 hafta ara ile .76 bulunmuştur. Bu korelasyonlar ölçeğin zamansal istikrarını kanıtlamaktadır (Snyder vd., 1991). Ölçeğin orijinal formunun puanlaması ise doldurma maddeler haricindeki sekiz maddenin toplanmasıyla yapılmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 8 ile 32 arasında değişmektedir (Akman ve Korkut, 1993).

Ölçeğin Türkçeye çevrilmesi Hacettepe Üniversitesi Psikoloji ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanlarındaki İngilizceyi bilen uzmanlar tarafından yapılmıştır. Türkçeye çevrilen bu form İngilizce öğretimi alanındaki uzman tarafından tekrar

İngilizceye çevrilmiş ve orijinal formu ile karşılaştırılarak, uyumlu bir çeviri olması sağlanmıştır. Daha sonra ölçek Hacettepe Üniversitesi öğrencilerine uygulanmış ve ölçeğin iç tutarlık katsayısı .65 bulunmuştur. Dört hafta ara verilerek test-tekrar test yöntemi uygulanmış ve korelasyon katsayısı .66 bulunmuştur. Ölçeğin faktör yapısı incelemek üzere üç farklı faktör analizi yapılmış ve ölçeğin iki faktör değil de tek faktörlü yapı gösterdiği bulunmuştur (Akman ve Korkut, 1993). Ölçeğin bu uyarlama formu farklı çalışmalarda kullanılmış ve ölçeğin faktör yapısı tekrar incelenmiştir. Bu çalışma sonuçlarına göre; Kemer (2006) lise üçüncü sınıf öğrencileri ile yapmış olduğu araştırmada ölçeğin orijinalde olduğu gibi iki faktörlü yapıya sahip olduğunu bulmuştur. Faktör yüklerinin amaca ulaşma boyutunda .61 ile .78 arasında ve harekete geçme güdüsü boyutunda .47 ile .79 arasında bulunduğu görülmüştür. Cronbach alfa iç-tutarlık katsayılarının ölçeğin tümü için .51, amaca ulaşma yolu boyutu için .72 ve harekete geçme güdüsü için .66 bulunmuştur. Atik ve Erkan Atik (2017) de Ölçeğin Türkçe Formunu lise öğrencileri üzerinde uygulamış ve ölçeğin orijinalindeki gibi iki faktörlü yapı gösterdiğini bulmuştur. Ölçeğin Cronbach alfa iç-tutarlık katsayıları tüm ölçek için .81, amaca ulaşma yolları boyutu için .74 ve harekete geçme güdüsü boyutu için .70 olarak bulunmuştur (Ölçek için *Bknz.* EK5).

Bu çalışmada SUÖ'nün yapı geçerliğini test etmek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve iki faktörlü modelin iyi uyum indekslerine sahip olduğu bulunmuştur [$\chi^2(19)=31.77$, $\chi^2/sd=1.67$, RMSEA=.04, NNFI=.98, CFI=.99, SRMR=.03]. SUÖ'nün bu araştırma için Cronbach alfa iç-tutarlık katsayısı tüm ölçek puanları için .70 bulunmuştur. Bu çalışmadaki analizlerde ölçeğin toplam puanları kullanılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama aşamasına geçilmeden önce araştırmada kullanılacak olan ölçme araçlarını geliştiren veya Türkçeye uyarlayan araştırmacılarla iletişime geçilmiştir. Araştırmacılardan ölçeğin genel özellikleri ve puanlanması hakkında bilgiler alınmış ayrıca ölçeklerin kullanabilmesi için izin istenmiştir. Araştırmanın gerçekleştirilmesi için öncelikle Ankara Üniversitesi Etik Kurul'undan araştırmanın etik açıdan uygunluğuna ilişkin onay alınmıştır (*Bknz.* EK6). Sonrasında, araştırmada kullanılacak ölçekler, Bursa'daki liselerdeki öğrencilere uygulanacağı için Bursa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden uygulama izni alınmıştır (*Bknz.* EK 7). Gerekli izinler alındıktan sonra, veri toplama araçları 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılı sonunda araştırmacı

tarafından okullarda uygulanmıştır. Verilerin toplanması yaklaşık iki hafta içerisinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama araçlarının uygulanması esnasında öğrencilere araştırmanın amacı hakkında bilgilendirme yapılmış ve öğrencilerin araştırmaya katılma konusunda bilgilendirilmiş onamları alınmıştır. Katılımcıların ölçekleri içten bir şekilde doldurabilmeleri amacıyla kimlik bilgilerinin temin edilebileceği hiçbir soruya yer verilmemiştir. Ölçeklerin doldurulması yaklaşık olarak 35 dakika sürmüştür.

Verilerin Çözümlemesi

Çalışmada algılanan sosyal destek (aile, arkadaş ve öğretmen boyutları), arkadaş ilişkileri niteliği, umut, cinsiyet ve başarı yordayıcı değişkenlerinin çocukluk çağı istismar düzeylerini yordama gücü aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizi ile incelenmiştir. Aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmadan önce ise analiz için gerekli varsayım testleri yapılmıştır. Öncelikle, veri girişi yapılırken ölçeklerin katılımcılar tarafından ne kadar sağlıklı doldurulduğu incelenmiş ve eksik doldurulan sekiz form veri setinden çıkartılmıştır. Böylece 404 form 396 forma düşmüştür. Varsayım testlerinin ilk aşaması olarak verilerin doğru girilip girilmediği betimsel istatistikler aracılığıyla kontrol edilmiş ve herhangi bir yanlışlığın olmadığı tespit edilmiştir. İkinci aşama olarak, veri setindeki eksik değerler incelenmiştir. Herhangi bir eksik değere rastlanmamıştır. Üçüncü aşama olarak, örneklem sayısının analizleri gerçekleştirmek için yeterli olup olmadığı incelenmiştir. Tabachnick ve Fidell'e (2001) göre aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizinde, çoklu ilişkilerin test edilebilmesi için örneklem sayısının $N > 50 + 8m$ (m harfi yordayıcı değişken sayısına karşılık gelmektedir) olması, yordayıcıların tek tek test edilebilmesi için de $N > 104 + m$ olması gerekmektedir. Bu gereklilik düşünülerek bu çalışmada yedi yordayıcı değişken yer almakta ve veri seti 396 katılımcıdan oluşmaktadır. Buna göre çoklu ilişkilerin $N > 106$ ve yordayıcı değişkenleri test etmek için $N > 111$ için örneklem sayısının yeterli olduğu görülmüştür.

Örneklem yeterliliği varsayımından sonra gözlenen değerleri etkileyen uç skorları belirlemek için tekyönlü ve çok yönlü uç değer analizleri yapılmıştır. Tek yönlü uç değer analizi yapabilmek için ham puanların standart z puanına dönüştürülerek -3.29 ile +3.29 aralığında olup olmadığı kontrol edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2001). Analiz sonucunda bu aralıklarda olmayan 12 kişi veri setinden çıkartılmış ve kalan işlemler 384 katılımcı üzerinden yürütülmüştür. Çok yönlü uç değerler analizi ise, Mahalanobis uzaklık değerleri hesaplanarak yapılmış olup, $\chi^2(6) = 22.4$ 'ten ($p < .001$)

fazla olan iki uç değer veri setinden çıkartılmış kalan işlemler 382 katılımcı üzerinden yrtlmştir.

Aşamalı oklu doğrusal regresyon analizinin diğer bir varsayımı ise, değişkenlerin normal dağılım gösterip gsteremedikleridir. Normalliği test edebilmek için değişkenlere ait betimsel istatistikler, histogram grafikleri, basıklık ve arpıklık katsayıları incelenmiştir (Büyüköztürk, 2012). İncelemelerin sonucunda çalışmada kullanılan değişkenlerin normal dağılımdan aşırı bir sapma göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın değişkenlerine ait betimsel istatistikler Tablo 2’de verilmiştir.

Analizin yapılması için önemli olan diğer bir varsayım ise, çoklu bağlantılılığın olmamasıdır. Çoklu bağlantılılık, analize girecek olan değişkenler arasında yüksek düzeyde ilişkinin olduğu anlamına gelmektedir. Bu amaçla araştırmanın değişkenleri arasında Pearson korelasyon katsayıları incelenmiş ve korelasyon katsayılarının .01 ile -.66 arasında olduğu yani yüksek düzeyde bir ilişkinin olmadığı grlmştir. Değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarını Tablo 3’te verilmiştir. Yapılan analizlerde ayrıca tolerans değerlerinin .53 ile .82 arasında olduğu, varyans artış faktörü değerlerinin 1.21 ile 1.88 arasında olduğu ve durum indekslerinin 1 ile 38 arasında olduğu görülmektedir. Bunun dışında, son varsayım olan otokorelasyonu yani ardışık bağımlılığı test etmek Durbin Watson incelenmiştir. Kalaycı (2009) bu katsayının 1.5 ile 2.5 arasında olduğu zaman otokorelasyon olmadığını sonucunun çıkarılacağını söylemiştir. Yapılan araştırmada Durbin Watson değeri 1.9 olarak bulunmuş ve araştırmada otokorelasyon probleminin olmadığı anlaşılmıştır. Aşamalı doğrusal regresyon analizi için gerekli olan tüm varsayımlar karşılandıktan sonra sosyal destek (aile, arkadaş ve ğretmen boyutları), arkadaş ilişkileri niteliği, umut, cinsiyet ve başarı yordayıcı değişkenlerinin çocukluk ağı istismarını ne derece yordadığı incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar bulgular kısmında detaylı bir şekilde sunulmuştur.

BÖLÜM4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmadaki değişkenlere ilişkin betimsel istatistiklere ve verilerin analizi sonucu ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir. İstatistikler ve bulgular tablolar ile sunulmuş olup tablolara ait açıklamalar yapılmıştır.

Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Araştırmadaki katılımcıların, veri toplama araçlarından olan Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Akran İlişkileri Ölçeği ve Sürekli Umut Ölçeği'nden aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Veri Toplama Araçlarından Elde Edilen Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler	<i>n</i>	<i>Min.</i>	<i>Mak.</i>	<i>Ort.</i>	<i>Medyan</i>	<i>Mod</i>	<i>Ss</i>
İhmal ve İstismar	382	40.00	123.00	61.35	56.50	44.00	17.82
Aile Desteği	382	29.00	60.00	52.77	55.00	60.00	7.07
Arkadaş Desteği	382	19.00	39.00	34.80	36.00	39.00	4.43
Öğretmen Desteği	382	17.00	51.00	39.44	40.00	51.00	8.22
Akran İlişkileri	382	37.00	110.00	85.80	90.00	92.00	15.53
Umut	382	11.00	32.00	23.29	23.50	24.00	3.60
Cinsiyet	382	-	-	-	-	-	-
Başarı	382	30	98.4	72.80	73.00	60.00	13.00

Tablo 2'de görüldüğü gibi, katılımcıların Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nden aldıkları puanların ortalaması 61.35'tir. Bu ölçekten alınan en düşük puan 40.00 iken en yüksek puanın 123.00 olduğu görülmektedir. Ölçekten alınan puanların standart sapma değeri 17.82'dir. Katılımcıların Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Aile Desteği alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 52.77'dir. Bu ölçekten alınan en düşük puan 29.00 iken, en yüksek puanın 60.00 olduğu görülmektedir. Bu alt ölçekten alınan puanların standart sapma değeri 7.07'dir. Arkadaş Desteği alt ölçeğinden

aldıkları puanların ortalaması 34.80'dir. Bu ölçekten alınan en düşük puan 19.00 iken en yüksek puanın 39.00 olduğu görülmektedir. Bu alt ölçekten alınan puanların standart sapma değeri 4.43'tür. Öğretmen Desteği alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 39.44'tür. Bu ölçekten alınan en düşük puan 17.00 iken en yüksek puanın 51.00 olduğu görülmektedir. Bu alt ölçekten alınan puanların standart sapma değeri 8.22'dir. Katılımcıların Akran İlişkileri Ölçeği'nden aldıkları puanların ortalaması 85.80'dir. Bu ölçekten alınan en düşük puan 37.00 iken en yüksek puanın 110.00 olduğu görülmektedir. Ölçekten alınan puanların standart sapma değeri 15.53'tür. Sürekli Umut Ölçeği'nden alınan puanların ortalaması 23.29'dur. Bu ölçekten alınan en düşük puan 11.00 iken en yüksek puanın 32.00 olduğu görülmektedir. Ölçekten alınan puanların standart sapma değeri 3.60'tır. Son olarak, katılımcıların kişisel bilgi formu içerisinde yer alan akademik başarı maddesinden elde edilen puanların ortalaması 72.80'dir. Bu maddeden alınan en düşük puan 30.00 iken en yüksek puanın 98.40 olduğu görülmektedir. Maddeden alınan puanların standart sapma değeri 13.00'dir.

Çocukluk Dönemi İhmal ve İstismar Puanlarının Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Bu bölümde ilk olarak araştırmaya dâhil edilen bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Daha sonrasında ise katılımcıların çocukluk dönemi ihmal ve istismar puanları üzerinde anlamlı etkisi olan bağımsız değişkenlerin saptandığı aşamalı regresyon analizi bulgularına yer verilmiştir.

Regresyon Analizinde Yer Alan Tüm Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan çocukluk dönemi ihmal ve istismar değişkeni ile bağımsız değişkenleri olan aile desteği, arkadaş desteği, öğretmen desteği, akran ilişkileri niteliği, umut, cinsiyet ve başarı değişkenleri arasındaki ilişkiler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Araştırmada Yer Alan Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. İhmal ve İstismar	-							
2. Aile Desteği	-.66*	-						
3. Arkadaş Desteği	-.31*	.38*	-					
4. Öğretmen Desteği	-.30*	.38*	.30*	-				
5. Akran İlişkileri	-.34*	.29*	.65*	.23*	-			
6. Umut	-.33*	.30*	.20*	.17*	.28*	-		
7. Cinsiyet	.12**	.02	-.21*	.01	-.26*	.12**	-	
8. Başarı	-.10**	.01	.09	.06	.15*	.15*	-.40*	-

* $p < .01$, ** $p < .05$

Tablo 3'te görüldüğü gibi; araştırmanın yordanan değişkeni olan ihmal ve istismar ile aile desteği ($r = -.66, p < .01$), arkadaş desteği ($r = -.31, p < .01$), öğretmen desteği ($r = -.30, p < .01$), akran ilişkileri ($r = -.34, p < .01$), umut ($r = -.33, p < .01$) ve başarı ($r = -.10, p < .05$) arasında negatif yönlü anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Yordayıcı değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, Pearson korelasyon katsayılarının $-.40$ ile $.65$ arasında değiştiği görülmüştür. Bu değişkenler arasında anlamlı düzeyde en güçlü ilişkinin arkadaş desteği ile akran ilişkileri ($r = .65, p < .01$), en zayıf anlamlı ilişkinin ise ihmal ve istismar ile başarı ($r = -.10, p < .05$) arasında olduğu görülmektedir.

Çocukluk Dönemi İhmal ve İstismar Puanlarının Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Bulguları

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin çevrelerinden algıladıkları sosyal desteğin (aile desteği, arkadaş desteği ve öğretmen desteği), akran ilişkileri niteliğinin, umut düzeylerinin, cinsiyetlerinin ve başarı durumlarının birlikte çocukluk dönemi ihmal ve istismar puanlarını yordama düzeylerini tespit edebilmek amacıyla yapılan aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizinin sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4

Aşamalı Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Yordayıcı	B	SH _B	β	t	R	R ²	ΔR ²	F
1	Sabit	149.20	5.16		28.91*	.66	.44	.44	295.02*
	Aile Desteği	-1.66	.10	-.66	-17.17*				
2	Sabit	159.30	5.58		28.57*	.68	.46	.03	163.20*
	Aile Desteği	-1.54	.10	-.61	-15.60*				
	Akran İlişkileri	-.20	.05	-.17	-4.25*				
3	Sabit	166.17	6.06		27.54*	.69	.47	.01	113.52*
	Aile Desteği	-1.47	.10	-.58	-14.58*				
	Akran İlişkileri	-.16	.05	-.14	-3.58*				
	Umut	-.56	.20	-.11	-2.84**				
4	Sabit	163.10	6.06		27.04*	.70	.49	.02	90.00*
	Aile Desteği	-1.49	.10	-.60	-14.93*				
	Akran İlişkileri	-.11	.05	-.10	-2.40***				
	Umut	-.69	.20	-.14	-3.45*				
	Cinsiyet ^a	4.62	1.41	.13	3.28*				

Not: * $p < .001$, ** $p < .01$, *** $p < .05$; ^a0 = Kadın, 1 = Erkek

Aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizinin sonuçları incelendiğinde, analize yordayıcı değişken olarak giren arkadaş desteği, öğretmen desteği ve başarı durumlarının analiz tarafından modele dâhil edilmediği görülmektedir. Bunun sebebi diğer yordayıcı değişkenlerle birlikte yordanan değişken üzerinde anlamlı etkisi olmayan değişkenlerin analiz dışında bırakılmasıdır (Büyüköztürk, 2013). Tablo 4'e bakıldığında, yalnızca aile desteği, akran ilişkileri, umut ve cinsiyet değişkenlerinin aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizine dâhil edildiği görülmektedir.

Aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizi süreç olarak dört aşamada tamamlanmıştır. Analize ilk olarak algılanan sosyal desteğin alt boyutlarından olan aile desteği değişkeni girmiştir. Aile desteği değişkeninin çocuk ihmal ve istismarını anlamlı düzeyde yordadığı ve çocuk ihmal ve istismarındaki varyansın %44'ünü tek başına açıkladığı görülmektedir ($R = .66$, $R^2 = .44$, $F_{(1, 380)} = 295.02$, $p = .000$). Aile desteği değişkeninin standardize edilmiş regresyon katsayısının (β) $-.66$ olduğu görülmektedir. Analizin ikinci aşamasında modele akran ilişkileri değişkeni dâhil edilmiştir. Akran ilişkileri değişkeni toplam varyansa yaklaşık %3 oranında katkı sağlayarak (ΔR^2) açıklanan toplam varyans oranını %46'ya yükseltmiştir ($R = .68$, $R^2 = .46$, $F_{(2, 379)} = 163.20$, $p = .000$). Akran ilişkileri değişkeninin bu aşamadaki standardize edilmiş

regresyon katsayısının (β) -0.17 olduğu görülmektedir. Analize üçüncü aşamada umut değişkeni dâhil edilmiştir. Umut değişkeni toplam varyansa yaklaşık %1 oranında katkı sağlayarak (ΔR^2) açıklanan toplam varyansı %47'ye yükseltmiştir ($R = .69$, $R^2 = .47$, $F_{(3, 378)} = 113.52$, $p = .000$). Umut değişkeninin bu aşamadaki standardize edilmiş regresyon katsayısının (β) -0.11 olduğu görülmektedir. Aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizinin dördüncü yani son aşamasında analize cinsiyet değişkeni dâhil edilmiştir. Cinsiyet değişkeni toplam varyansa yaklaşık %2 oranında katkı sağlayarak (ΔR^2) açıklanan toplam varyans oranını %49'a yükseltmiştir ($R = .70$, $R^2 = .49$, $F_{(4, 377)} = 90.00$, $p = .000$). Cinsiyet değişkeninin bu aşamadaki standardize edilmiş regresyon katsayısının (β) 0.13 olduğu görülmektedir.

Aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizi dört aşamada gerçekleştirilmiş olup, dördüncü aşamaya dâhil edilmiş yordayıcı değişkenlerin standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) bakılarak çocuk ihmali ve istismarı üzerindeki görece önem sırasının; aile desteği, umut, cinsiyet ve akran ilişkileri şeklinde olduğu görülmüştür. Bu yordayıcı değişkenlerin β değerleri sırasıyla -0.60 , -0.14 , 0.13 ve -0.10 şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığa yönelik olan t değerlerine bakıldığında; aile desteği, umut ve cinsiyet değişkenlerinin $.001$, akran ilişkileri değişkeninin ise $.05$ düzeyinde çocuk ihmali ve istismarının anlamlı bir yordayıcısı oldukları görülmüştür. Aile desteği, akran ilişkileri ve umut değişkenleri çocukluk dönemi istismar ve ihmali negatif yönde yordarken, cinsiyet değişkeni pozitif yönde yordamıştır. Diğer bir deyişle; aileden algılanan sosyal destek, arkadaş ilişkileri niteliği ve umut puanları arttıkça, katılımcıların çocukluk dönemi istismar ve ihmal puanları düşmektedir. Katılımcıların cinsiyetinin erkek olması ise çocukluk dönemi istismar ve ihmal puanlarının artmasına sebep olmaktadır.

Sonuç olarak aile desteği, arkadaş desteği, öğretmen desteği, akran ilişkileri, umut, cinsiyet ve başarı değişkenlerinin çocuk ihmali ve istismarını yordama gücünün test edildiği bu araştırmada, diğer değişkenlerle beraber yordama gücüne yeterli katkı sağlamadığından dolayı arkadaş desteği, öğretmen desteği ve başarı değişkenleri aşamalı regresyon analizine girememiştir. Bulgular, çocuk ihmali ve istismarı üzerinde etkili olan değişkenin aile desteği olduğunu, aile desteğinden sonra sırasıyla umut düzeyinin, cinsiyetin ve akran ilişkilerinin etkili olduğunu göstermiştir. Aile desteği, umut ve akran ilişkilerinin negatif yönde anlamlı yordayıcı oldukları dikkate alındığında; katılımcıların aile desteği, akran ilişkileri ve umut puanları arttıkça, çocukluk dönemi ihmal ve istismar puanları düşmektedir. Ayrıca katılımcıların

cinsiyetinin “erkek” olması, çocukluk dönemi istismar ve ihmal puanların artmasına yol açmaktadır. Yani, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre çocukluk döneminde istimara maruz kalmaları ve ihmal edilme olasılıkları daha yüksektir.

Yorumlar

Araştırmada lise öğrencilerinin çocukluk çağı ihmal ve istismar düzeylerinin, algılanan sosyal destek düzeyi (aile, arkadaş ve öğretmen boyutları), arkadaş ilişkileri niteliği, umut düzeyleri, cinsiyetleri ve akademik başarıları tarafından anlamlı bir şekilde yordanıp yordanmadığı amaç olarak ele alınmıştır. Arkadaş desteği, öğretmen desteği ve akademik başarı değişkenleri diğer değişkenlerle beraber yordama gücüne yeterli katkı sağlamadığından dolayı aşamalı regresyon analizine girememiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, lise öğrencilerinin çocukluk çağı ihmal ve istismar düzeyleri üzerinde yordayıcı özelliği bulunan değişkenlerin görece önem sırası; aileden algılanan destek, umut düzeyi, cinsiyet ve akran ilişkilerinin niteliğidir. Ele alınan değişkenlerle ilgili bulgular önem sırasına göre aşağıda tartışılmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda aileden algılanan desteğin çocukluk dönemi ihmal ve istismar düzeyinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aileden algılanan destek ile çocukluk dönemi ihmal ve istismar düzeyi arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu görülmüştür. Bu durumda katılımcıların aileden algıladıkları sosyal destek puanları arttıkça, çocukluk dönemi ihmal ve istismar puanlarının düşeceği ifade edilebilir. Alanyazındaki çocuk istismar ve ihmali ile aileden algılanan sosyal destek araştırmalarına bakıldığında, aile desteğinin bir tedavi yöntemi olarak ele alındığı araştırmalara rastlanmaktadır. Çünkü istismar ve ihmal yaşantıları çocuğun fiziksel ve ruhsal iyi oluşunu bozmakta; sosyal destek sistemleri ise bu tür zor durumlar karşısında bireye koruyucu bir kaynak olmaktadır (Özen vd., 2007; Yıldırım, 1997). Evans, Steel ve Dilillo (2013) yaptıkları çalışmada çocukluk döneminde istismar ya da ihmale maruz kalmış bireylerin travma semptomları ile aileden algılanan sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiş ve ailesinden yeterli sosyal desteği alan bireylerin travma semptomlarının azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Sosyal destek, bireyin kendisini içerisinde bulabileceği herhangi bir sorunun olumsuz etkilerine karşısında bireyi korumaktadır (Budak, 1999).

Çocuk istismarı ve ihmali ile aileden algılanan sosyal destek araştırmaları incelendiğinde, sosyal desteğin çocuğu koruyucu bir faktör olarak ele alındığı araştırma

sayısı oldukça azdır. Yapılmış olan bu araştırma sosyal desteğin koruyucu faktörünü ele almış ve çocuk istismar ve ihmali açıklamadaki rolü incelenmiştir. Perez-Fuentes ve diğerleri (2013) çocukların ailelerinden algılamış oldukları sosyal destek düzeyleri ile cinsel istismar yaşantıları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve ailelerinden daha fazla sosyal destek alan çocukların daha az cinsel istismara maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Çağlarımak (2006) ortaokul öğrencileriyle, Turan ve Traş (2017) lise öğrencileriyle, Derelioğlu (2018) ortaokul ve lise öğrencileriyle yaptıkları araştırmada benzer bulgulara ulaşmışlardır. Yukarıda bulgularına yer verilen ilgili araştırmalar, yapılan bu araştırma ile tutarlılık göstermektedir. Yapılan araştırmada çocukların algıladıkları sosyal destek tüm boyutlarıyla, çocukluk dönemi ihmal ve istismar yaşantıları ile negatif yönlü ve anlamlı ilişki içerisindedir. Yani yeterli sosyal destek alan çocukların daha az istismar ve ihmal yaşantıları olduğu söylenebilmektedir.

Sosyal destek kavramı bireyin psikolojik çevresindeki bütün öğeleri kapsamaktadır. Aile, akrabalar, öğretmenler, komşular bu gruba dâhil olabilmektedir (Yıldırım 1997). Yapılan bu araştırmada sosyal destek kavramının aile, arkadaş ve öğretmen boyutları yer almaktadır. Çocukluk dönemi istismar ve ihmal yaşantılarıyla en yüksek ilişkiyi aileden alınan sosyal destek alt boyutu vermiştir. Aileden algılanan sosyal destekten sonra sırasıyla arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek ilişkili bulunmuştur. Bu bulgu Derelioğlu'nun (2018) araştırma bulgularıyla tutarlılık içerisindedir. Derelioğlu (2018) araştırmasında çocukların duygusal istismara maruz kalması ile çocukların algıladıkları sosyal destek ilişkisini incelemiş ve en yüksek ilişkinin sırasıyla aileden, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Lamis, Wilson, King ve Kaslow (2014) yaptıkları araştırmada çocuğun ailesinden algıladığı sosyal destek ile fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kalması arasında yüksek ilişki bulunurken, çocuğun arkadaştan algıladığı sosyal destek ile sadece fiziksel istismara maruz kalması arasında ilişki bulunmuştur. Buradan yola çıkılarak aileden, arkadaştan ve öğretmenden algılanan desteğinin çocukların istismar ve ihmal yaşantıları ile negatif yönlü bir ilişki içerisinde olduğu ve aileden algılanan sosyal desteğin diğer boyutlara göre daha yüksek ilişki içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde çocuk istismarı ve ihmalinin üzerinde etkisinin olabileceği etmenlerin incelendiği araştırma sayısı çok azdır. Konuyla ilgili olarak Kaya ve Çeçen-Eroğul (2013) hangi ailesel koşullarda istismar ve ihmal yaşantılarının daha yaygın olduğunu belirlemek amacıyla aile işlevlerinin çocuğun istismar ve ihmali

üzerindeki etkisini incelemiştir. Yapılan araştırma sonucunda ailenin gereken ilgiyi göstermeme ve genel işlevleri alt boyutunun fiziksel istismarı, iletişim alt boyutunun duygusal istismarı ve roller alt boyutunun cinsel istismarı yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada yer alan alt boyutlar ve ölçek maddeleri incelendiğinde aile işlevselliğinin aile dinamiklerini gösteren, aile üyeleri arasındaki iletişimi ve etkileşimi ele alan bir kavram olduğu için aileden algılanan sosyal destek araştırması sonuçları ile tutarlı sonuçlar içermesi beklenmektedir. Nitekim de araştırma sonuçlarının tutarlı olduğu görülmüş, üstelik aile desteğinin tek başına çocuk istismarı ve ihmali varyansın tek başına %44'ünü açıkladığı görülmüştür.

Derelioğlu (2018) araştırmasında çocukların algıladıkları sosyal desteğin fiziksel ve duygusal istismara maruz kalma üzerindeki etkisini incelemiştir. Yaptığı araştırmada sosyal desteğin aile, arkadaş ve öğretmen alt boyutlarının tamamının fiziksel ve duygusal istismara maruz kalmalarını yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Derelioğlu'nun (2018) yapmış olduğu araştırmada sadece aileden, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek yordayıcı değişkenleri yer almaktadır. Yapılan bu araştırmada ise aileden, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek; akran ilişkileri, umut, cinsiyet ve başarı yordayıcı değişkenleriyle birlikte analize dâhil edilmiştir. Yapılan araştırmada arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek diğer değişkenlerle birlikte çocuk istismarı ve ihmali yaşantıları üzerinde anlamlı etkisi olmadığından analizde yer alamamıştır.

Çocukluk çağı istismar ve ihmal yaşantıları ile umut incelendiğinde; umut düzeyinin çocukluk çağında maruz kalınan istismar ve ihmal yaşantılarını olumsuz yönde yordadığı görülmektedir. Bu durumda katılımcıların umut puanlarının arttıkça, çocukluk dönemi ihmal ve istismar puanlarının düşeceği belirtilebilir. Alanyazın incelendiğinde umut düzeyinin çocuk istismarı ve ihmali üzerindeki etkisini, umut düzeyinin çocuk istismarı ve ihmali kapsamında koruyucu özelliğinin olup olmadığını ele alan araştırmaya rastlanılmamıştır. Özen ve diğerleri (2007) çocukluk çağında maruz kalınan istismar ve ihmal yaşantılarının üniversite öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerine etkisini incelemek için oluşturduğu araştırmada, erkek ve kız öğrenciler için ayrı ayrı regresyon analizi yapmıştır. İstismar ve ihmal yaşantılarının üzerinde etkisinin olabileceği düşünülen fazla kardeş sayısı, düşük ekonomik durum, akraba ilişkilerindeki bozukluk gibi değişkenlerin içerisinde erkeklerde en iyi yordayıcı umutsuzluk; kadınlarda ise depresyon sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Umut puanlarının yüksekliği çocuk istismarı ve ihmali

yaşantılarının azlığına işaret ederken, umutsuzluğun yüksekliği istismar ve ihmal yaşantılarının fazlalığını işaret etmektedir.

Umut kavramı bir çocuğun istediği amaçlara ulaşabilmesi için alternatif yollar üretmesine dönük algısı ve bu yolları kullanma güdüsü ve kendisini motive etmesini içermektedir. Umut düzeyi yüksek olan çocuk bir problem karşısında daha dayanıklıdır ve problemi kolay çözebilmektedir. Dolayısıyla umut kavramı, çocuğu hem problem oluşmadan onun önlenmesinde hem de problem oluşuktan sonra çözüme sürecinde destekler (Snyder, 2002). Problem çözüme ve baş etme becerisi yüksek olan çocuklar şiddet, zorbalık ve istismar gibi durumlardan kendilerini koruyabilmektedir. Atik (2009) yaptığı araştırmada yüksek umut düzeyinin çocukların zorbalık karşısında mağdur olma ihtimallerini düşürdüğü sonucuna ulaşmıştır.

Çocukluk çağı istismar ve ihmal yaşantıları ile cinsiyet değişkeni incelendiğinde; çocuğun cinsiyetinin, çocuk istismarı ve ihmali üzerinde yordayıcı bir değişken olarak ele alındığı bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Cinsiyet ve çocuk istismarı ve ihmaliyle ilgili yapılan araştırmalarda da birbirinden farklı tutarsız sonuçların olduğu görülmektedir. Ajdukovic ve diğerleri (2013) cinsel istismarın cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmadığını bulurken, Pereda ve diğerleri (2009) kadınların daha fazla cinsel istismara maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Kırbaç (2017) yaptığı araştırmada erkek çocuklarının kız çocuklarından daha fazla ihmal edildiğini bulmuşken, Zoruğlu ve diğerleri (2001) kız çocuklarının erkek çocuklarından daha fazla ihmal edildiği sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçlarındaki tutarsız bulguların sebebi; araştırmanın farklı zamanlarda, farklı toplumlara uygulanmasının yanı sıra araştırma sonuçlarına etkisi olabilecek birçok değişkenin kontrol edilmemesi olabilmektedir.

Çocuk istismarı ve ihmali şeklinde bir bütün olarak ele alınan kavram içerisinde fiziksel, duygusal ve cinsel boyutlarını da içermektedir. Araştırma sonuçlarının bir birinden farklılaşmasının diğer bir sebebi bu boyutlarla ilgili olabilir. Yürütülen bu araştırmada katılımcıların cinsiyetinin erkek olması, ergenlerin çocukluk dönemi istismar ve ihmal puanlarının artmasına yol açtığı sonucuna ulaşılabilir. Diğer bir ifadeyle, araştırma sonuçlarına göre erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre çocukluk döneminde istismar ve ihmal edilme olasılıkları daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgunun sebebi yapılan araştırmada çocuk istismarı ve ihmali kavramının tüm boyutlarıyla birlikte ele alınmış olması olabilir. Araştırmamızda ergenlerin çocukluk dönemi istismar ve ihmal puanlarının hesaplanması 16 fiziksel istismar boyutu varken sadece 5 tane cinsel istismar boyutu maddesi bulunmaktadır. Fiziksel istismar boyutunda yer alan

madde sayısının cinsel istismar boyutu madde sayısına göre fazla olması toplam puana etki gücünü artırmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2014, 2015 ve 2016 yıllarında şiddete bağlı olarak güvenlik güçlerine getirilen fiziksel yaralanan mağdur erkeklerin sayısı 0-11, 12-14 ve 15-17 yaş aralıklarının tümünde kız çocuklarından fazlayken; 2014, 2015 ve 2016 yıllarında cinsel suç mağduru olarak güvenlik güçlerine getirilen kız çocuklarının sayısı 0-11, 12-14 ve 15-17 yaş aralıklarının tümünde erkek çocuklarından fazladır (Türkiye’de Çocuk İstismarı Raporu-2, 2018). Fiziksel istismarın erkeklerde, cinsel istismarın kadınlarda daha yaygın olması bu bulgunun açıklanmasını kolaylaştırmaktadır.

Çocukluk çağı istismar ve ihmal yaşantıları ile akran ilişkilerinin niteliği değişkeni incelendiğinde, akran ilişkisi ile çocuk istismarı ve ihmali konularında yapılmış araştırmaların geneli, istismar ve ihmale maruz kalmış çocukların sonraki yaşantılarındaki akran ilişkilerini incelemeye yöneliktir. Örneğin, Howes ve Eldredge (1985) istismar ve ihmale maruz kalmış ve kalmamış iki öğrenci grubunun davranışlarını izlemiş ve istismar ve ihmale maruz kalan öğrencilerin arkadaşlarıyla yakın ilişkiler kuramadıkları gözlemlemiştir. Salzinger ve diğerleri (1993) fiziksel istismara maruz kalmış çocukların akranları tarafından reddedildiklerini ve en yakın arkadaşlarıyla çatışma içerisinde oldukları sonucuna ulaşmıştır. Dodge ve diğerleri (1994) yaptıkları boylamsal çalışmada beş yaşına kadar fiziksel istismara maruz kalmış çocukları incelemişler ve bu çocukların yarısının arkadaşları tarafından reddedildiklerini gözlemlemiştir. Anthonysamy ve Zimmer-Gembeck (2007) yaptıkları araştırmada istismara maruz kalan çocukların arkadaşları tarafından daha az beğenildiği, kabul görmedikleri ve reddedildikleri sonucuna ulaşmıştır. Konuya ilişkin yapılan araştırmaların birbiriyle tutarlı ve birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Konuya ilişkin alanyazındaki araştırmalara bakıldığında araştırmaların geneli çocuğun istismar ve ihmal sonrası yaşantısındaki akran ilişkilerini incelenmektedir. Çocuğun sahip olduğu akran ilişkisinin niteliğinin, maruz kaldığı istismar ve ihmal yaşantıları üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmalara rastlanılmamıştır. Bu araştırmada çocuğun sahip olduğu akran ilişkilerinin istismar ve ihmal yaşantıları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Yapılan araştırmada akran ilişkileri niteliğinin çocukluk dönemi istismar ve ihmal puanlarını negatif yönde anlamlı yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla akran ilişkileri niteliği puanı arttıkça çocukluk dönemi ihmal ve istismar puanları düşmektedir. Dolayısıyla çocuğun sahip olduğu akran ilişkilerinin,

istismar ve ihmal olayları karşısında koruyucu bir faktör olarak ele alınabileceği söylenebilir.

İnsanoğlu hayatı boyunca ailesiyle, arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle, akrabalarıyla, toplumla ve kendisiyle kurduğu iyi ilişkiler yoluyla sağlıklı bir gelişim göstermektedir. Adler (1964) bireyin sağlıklı bir gelişim göstermesindeki en önemli unsurun, bireyin sahip olduğu ilişkilerin niteliği olduğunu söylemektedir (Akt. Erkan-Atik vd., 2014). Yapılan güncel araştırmalar da bu bilgiyi desteklemektedir. Örneğin Yılmaz (2016) yaptığı araştırmada akran ilişkileri niteliği yüksek olan kişilerin öznel iyi oluş puanlarının da yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Demir ve diğerleri (2005) yaptığı araştırmada güvенеbileceği bir arkadaşına sahip olmayan gençlerin intihar eğilimlerinin, arkadaşlarıyla yeterli zamanı geçiremeyenlerin depresyon düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma bulguları birbiriyle tutarlı olup, aynı zamanda akran ilişkisi niteliğinin önemini vurgulamaktadır.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın bulgularına dayalı olarak ulaşılan genel sonuçlara yer verilmiş ve sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Sonuçlar

Araştırmanın amacına ilişkin araştırma bulgularına bakıldığında, algılanan sosyal desteğin alt boyutlarından biri olan aile desteğinin, umudun, cinsiyetin ve akran ilişkisi niteliğinin ergenlerin çocukluk çağı istismar ve ihmal yaşantılarını anlamlı bir şekilde yordadığı ve bu dört değişkenin birlikte çocukluk çağı istismar ve ihmaliindeki varyansın toplam %49'unu açıkladığı görülmüştür. Katılımcıların aileden algıladıkları sosyal desteğin çocukluk çağı istismarı ve ihmal yaşantılarını yordayan en güçlü değişken olduğu bulunmuştur. Aile desteği, akran ilişkileri ve umut değişkenleri çocukluk dönemi istismar ve ihmaliini negatif yönde yordarken, cinsiyet (erkek) değişkeni pozitif yönde yordamıştır. Ayrıca öğretmen desteği, arkadaş desteği ve akademik başarının diğer değişkenlerle birlikte çocukluk çağı istismar ve ihmaliini anlamlı bir yordayıcısı olmadığı tespit edilmiştir.

Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlara ilişkin öneriler iki farklı grup şeklinde sunulmuştur. İlk grupta benzer konularla ilgili çalışma yapacak olan araştırmacılar için, ikinci grupta ise alan uygulayıcılarına yönelik öneriler yer almaktadır.

Gelecek çalışmalar için şu önerilerde bulunulabilir:

1. Çocuk istismarı ve ihmaliini üzerinde etkisinin olacağı bireysel veya çevresel koruyucu faktörlerin yordayıcı değişken olarak seçildiği araştırma sayısı yetersizdir. Aile desteği, umut, cinsiyet ve akran ilişkisi çocuk

istismarı ve ihmalindeki varyansın sadece %49'unu açıklamaktadır. Bu durum çocuk istismarı ve ihmalini açıklayan farklı değişkenlerin olduğunu göstermektedir. Buradan yola çıkarak çocuk istismarı ve ihmaliyle ilişkisinin olabileceği düşünülen benlik algısı, özgüven, problem çözme becerisi, sosyal beceri gibi koruyucu faktörlerin yordama gücünün test edildiği araştırmalar alana katkı sağlayabilir.

2. Bu çalışmada arkadaş desteği, öğretmen desteği ve akademik başarının diğer değişkenlerle birlikte çocuk istismarı ve ihmalinin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı bulunmuştur. Bu değişkenlerin farklı çalışma grupları ve farklı değişkenlerle birlikte ele alınıp çocuk istismarı ve ihmali üzerinde etkisi incelenebilir.
3. Bu çalışmanın boylamsal hale getirilmesi araştırmanın geçerliğini artırabilir. Örneğin küçük yaşlardaki çocukların sosyal destek, umut ve akran ilişkileri incelenip, yıllar sonra çocukların istismar ve ihmal yaşantıları incelenerek yordayıcı değişkenlerin gücü test edilebilir.
4. Araştırmadaki yordayıcı değişkenlerin rolünün derinlemesine anlaşılabilmesi için ileride yapılacak araştırmalarda nitel araştırma desenleri kullanılabilir.

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak alan uygulayıcılarına yönelik şu önerilerde bulunulabilir:

1. Aileden algılanan sosyal desteğin çocuk istismarı ve ihmali üzerindeki etkisi çok yüksektir. Bu yüzden anaokulundan itibaren tüm kademelerdeki öğrencilerin ailelerinin iyi bir şekilde tanınmaya ihtiyacı vardır. Okul psikolojik danışmanı ve sınıf rehberlik öğretmenlerinin bu konuda eğitim alması, ev ziyaretleri ve veli görüşmeleri yapması önerilir. Çocuklarına yeterli desteği sağlamayan anne babalara aile eğitimlerinin verilmesi yararlı olacaktır.
2. Milli Eğitim Bakanlığı, Rehberlik ve Özel Eğitim Genel Müdürlüğü okullarda uygulanacak rehberlik hizmetleri için standart formlar belirlemekte ve okular tarafından uygulanmasını istemektedir. Bu formların içerisinde aileden algılanan sosyal destek düzeyini ölçecek formların oluşturulması yararlı olacaktır. Ayrıca aileden algılanan sosyal destek düzeyi düşük bulunan öğrenciler için standart formlar içerisinde yer alan risk belirleme haritasında ek bir sütun oluşturularak bu konunun ön plana çıkarılması alan uygulayıcıları için yararlı olabilir.

3. Öğrencilerin umut düzeylerinin belirlenmesi ve artırılması için sınıf rehberlik etkinlikleri ve psikoeğitim programlarının oluşturup uygulanması yararlı olacaktır.
4. Umut düzeyi düşük olan öğrencilerle yürütülecek olan bireysel veya grupta psikolojik danışma uygulamalarında yapılan araştırmanın bulgularından yararlanılabilir. Öğrencilerin problem çözme becerileri geliştirilebilir ve öğrenciler motive edilerek desteklenebilir.
5. Öğrencilerin akran ilişkilerinin iyileştirilmesi adına sosyal beceri eğitimleri ve iletişim teknikleri verilebilir. Akran ilişkilerinde problem yaşayan öğrenciler bireysel ve grupta psikolojik danışma sürecine alınarak psikolojik destek hizmetleri sunulabilir.

KAYNAKLAR

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M., Gülen, M., Avcı, A. ve İçme, F. (2013). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591–614. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr>
- Ajdkovic, M., Susac, N., & Rajter, M. (2013). Gender and age differences in prevalence and incidence of child sexual abuse in Croatia. *Brain and Mental Health*, 54, 469–79. doi: 10.3325/cmj.2013.54.469
- Akman, Y. ve Korkut, F. (1993). Umut Ölçeği Üzerine Bir Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 9, 193–202. Erişim adresi: <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/>
- Aleggia, R. (2005). Disclosing the trauma of child sexual abuse: A gender analysis. *Journal of Loss and Trauma*, 10(5), 453–470. doi: 10.1080/15325020500193895
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, DSM 5, Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı* (E. Köroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Anthonyamy, A., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2007). Peer status and behaviors of maltreated children and their classmates in the early years of school. *Child Abuse and Neglect*, 31(9), 971–991. doi:10.1016/j.chiabu.2007.04.004
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2001). Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 1–25. Erişim adresi: <http://dhgm.meb.gov.tr>
- Arslan, G. ve Balkıs, M. (2016). Ergenlerde Duygusal İstismar, Problem Davranışlar, Özyeterlik ve Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişki. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 8–22. doi: 10.19126/suje.35977
- Atik, G. (2009). Zorbalığı Yordayıcı Bir Değişken Olarak Umut. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1), 53–68. Erişim adresi: <http://dergiler.ankara.edu.tr>
- Atik, G. ve Erkan Atik, Z. (2017). Lise Öğrencilerinin Umut Düzeylerinin Yordanması: Akademik Öz-Yeterlik ve Problem Çözmenin Rolü. *Eğitim ve Bilim*, 42(190), 157–169. doi: 10.15390/EB.2017.5348
- Bailhache, M., Pillet, L., & Salmi L. R. (2013). Is early detection of abused children possible?: A systematic review of the diagnostic accuracy of the identification of abused children. *BMC Pediatrics*, 13, 182–202. doi: 10.1186/1471-2431-13-202
- Bakır, E. ve Kapucu, S. (2017). Çocuk İhmali ve İstismarının Türkiye’de Yapılan Araştırmalara Yansıması: Bir Literatür İncelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13–24. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>

- Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. New York: General Learning Press.
- Belsky, J. (1980). Child maltreatment an ecological integration. *American Psychological Association*, 35(4), 320–335. doi: 10.1037/0003-066X.35.4.320
- Bernstein, D., Fink, L., Handelsman, L., Foote, J., Lovejoy, M., Wenzel, K., Sapareto E., & Ruggiero, J. (1994). Initial reliability and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect. *The American Journal of Psychiatry*, 151(8), 1132-1136. doi: 10.1176/ajp.151.8.1132
- Bifulco, A., Brown, G. W., & Adler, Z. (1991). Early sexual abuse and clinical depression in adult life. *British Journal of Psychiatry*, 159(01), 115–122. doi:10.1192/bjp.159.1.115
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N., Atik, B. ve San, P.(1991). Türkiye'nin 16 İlinde 4–12 Yaşlar Arasındaki 50,473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(1), 53–66. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/198055>
- Bolger, K. E., & Patterson, C. J. (2001). Developmental pathways from child maltreatment to peer rejection. *Child Development*, 72(2), 549–568. doi:10.1111/1467-8624.00296
- Bolger, K. E., Patterson, C. J., & Kupersmidt, J. B. (1998). Peer relationships and self-esteem among children who have been maltreated. *Child Development*, 69(4), 1171–1197. doi:10.1111/j.1467-8624.1998.tb06166.x
- Boran, P., Gökçay, G., Devocioğlu, E. ve Eren, T. (2013). Çocuk Gelinler. *Marmara Medical Journal*, 26, 58–62. doi: :10.5472/MMJ.2013. 02751.1
- Bozbeyoğlu-Çavlin, A., Koyuncu, E., Kardam, F. ve Sungur, A. (2010). Ailenin Karanlık Yüzü: Türkiye’de Ensest. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 1–37. Erişim adresi: <http://www.sosyolojidernegi.org.tr>
- Briere, J. (1992). *Child abuse trauma: Theory and treatment of the lasting effects*. California, USA: Sage Publications.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513–531. doi : 10.1037/0003-066X.32.7.513
- Browne, A., & Finkelhor, D. (1986). Impact of child sexual abuse: A review of the research. *Psychological Bulletin*, 99(1), 66–77. doi:10.1037/0033-2909.99.1.66
- Budak, B. (1999). *Lise Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek Düzeyi İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye.

- Bukowski, W. M., Hoza, B., & Boivin, M. (1994). Measuring friendship quality during pre and early adolescence: The development and psychometric properties of the Friendship Qualities Scale. *Journal of Social and Personal Relationships, 11*(3), 471–484. doi:10.1177/0265407594113011.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi ve El Kitabı* (16. Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (Genişletilmiş 18. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cohn, A. (1983). The prevention of child abuse: What do we know about what works. In J. Leavitt (Ed.), *Child abuse and neglect research and innovation* (pp. 167–194). California: Martinus Nijhoff Publishers.
- Crouch, J., Milner, S., & Thomsen, C. (2001). Childhood physical abuse, early social support, and risk for maltreatment: Current child physical abuse. *Child Abuse & Neglect, 25*(1), 93–107. doi: 10.1016/S0145-2134(00)00230-1
- Çağlarırnak, A. (2006). *Yerleşik Olan ve Olmayan Ailelerde Çocuk İstismarı Yaygınlığının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Çakar, F., İkiz, F. ve Asıcı, E. (2018). Çocukluk Çağı Travmaları ve Umutsuzluğun Psikolojik Belirtileri Yordama Düzeyi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, 5*(14), 85–100. Erişim adresi: <http://www.inesjournal.com>
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (2004). UNICEF Türkiye Temsilciliği. Erişim adresi: <https://www.unicefturk.org/>
- Derelioğlu, K. (2018). *Fiziksel ve Duygusal İstismar Mağduru Olan ve Olmayan Çocukların Sosyal Destek Algılamaları ve Bağlanma Stillerinin Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Demir, N. Ö., Baran, A. G. ve Ulusoy, D. (2005). Türkiye’de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları İle İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme. *Bilig, 32*, 83–108. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/234411>
- Deveci, E. ve Açık, Y. (2003). Çocuk İstismarının Nedenlerinin İncelenmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 12*(4), 396–405. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Dodge, K., Pettit, G., & Bates, J. (1994). Effects of physical maltreatment on the development of peer relations. *Development and Psychopathology, 6*, 43–55. doi: 10.1017/s0954579400005873
- Dube, S., Anda, R., Whitfield, C., Brown, D., Felitti, V., Dong, M., & Giles, W. (2005). Long term consequences of childhood sexual abuse by gender of victim. *American Journal of Preventive Medicine, 28*(5), 430–438. doi :10.1016/j.amepre.2005.01.015

- Eissa, M., Saleheen, H., AlMadani, S., Albuhairan, F., Weber, A., Fluke, J., Almuneef, M., & Casillas, K. (2016). Determining prevalence of maltreatment among children in the Kingdom of Saudi Arabia. *Child: Care, Health and Development*, 42(4), 565–571. doi: 10.1111/cch.12325
- Erdoğan, A. (2010). Pedofili: Klinik Özellikleri, Nedenleri ve Tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2(2), 132–160. Erişim adresi: <http://www.capps.org>
- Erdoğan, A., Tufan, E., Karaman, M., Atabek, M., Koparan, C., Özdemir, E., ... Ankaralı, H. (2011). Türkiye'nin Dört Farklı Bölgesinde Çocuk ve Ergenlere Cinsel Tacizde Bulunan Kişilerin Karakteristik Özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12, 55–61. Erişim adresi: <https://www.anadolupsikiyatri.net>
- Erkan-Atik, Z., Çok, F., Esen-Çoban, A., Doğan, T. ve Güney-Karaman, N. (2014). Akran İlişkileri Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 433–446. doi:10.12738/estp.2014.2.1778
- Evans, S. E., Steel, A. L., & DiLillo, D. (2013). Child maltreatment severity and adult trauma symptoms: Does perceived social support play a buffering role? *Child Abuse & Neglect*, 37(11), 934–943. doi:10.1016/j.chiabu.2013.03.005
- Gökçe, B. (1966). Çocuk Kişiliğinin Gelişiminde Aile, Okul ve Dış Çevrenin Rolü. B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Editörler), *Aile Yazıları 3* (ss. 30–47). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Günçe, G. ve Konanç, E. (1983). Child abuse in Turkey. In J. Leavitt (Ed.), *Child abuse and neglect research and innovation* (pp. 135–151). California: Martinus Nijhoff Publishers.
- Haydi Kızlar Okula.(2005). Erişim adresi: www.unicef.com
- Hildyard, K. L., & Wolfe, D. A. (2002). Child neglect: Developmental issues and outcomes. *Child Abuse & Neglect*, 26(6-7), 679–695. doi:10.1016/s0145-2134(02)00341-1
- Howes, C., & Eldredge, R. (1985). Responses of abused, neglected, and non-maltreated children to the behaviors of their peers. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 6(2–3), 261–270. doi:10.1016/0193-3973(85)90062-0
- İstatistiklerle Çocuk. (2018). Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim adresi:www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=27596
- Kararımak, Ö. (2006). Psikolojik Sağlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 129–142. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/200204>
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.

- Kaya, İ. ve Eroğul, R. (2013). Ergenlerde Çocukluk Dönemi İstismar Yaşantılarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevlerinin Rolü. *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 386–397. Erişim adresi: <http://egitimvebilim.ted.org.tr>
- Kemer, G. (2006). *The role of self-efficacy, hope, and anxiety in predicting university entrance examination scores of 11th grade students* (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara.
- Keser N., Odabaş E. ve Elibüyük S. (2010). Ana-Babaların Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4(3), 150–157. erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Kırbaç, E. (2017). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
- Korkmazlar-Oral, Ü., Engin, P. ve Büyükyazıcı, Z. (2010). *Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması: Özet Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.
- Kozcu, Ş. (1988). Çocuk İstismarı ve İhmali. B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Editörler), *Aile Yazıları 3* (ss. 380–391). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, A., Zwi, B., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.
- Lamis, D. A., Wilson, C. K., King, N. M., & Kaslow, N. J. (2014). Child abuse, social support, and social functioning in African American children. *Journal of Family Violence*, 29(8), 881–891.doi:10.1007/s10896-014-9639-9
- Malhotra, A., Warner, A., McGonagle, A., & Lee-Rife, S. (2011). *Solutions to end child marriage, what the evidence shows*. Washington: International Center for Research on Women.
- Morales, A. (2001). The rising incidence of child abuse. In B. Grapes (Ed.), *Child abuse* (pp. 14–19). San Diego: Greenhaven Press.
- Nour, N. (2009). Child marriage: A silent health and human rights issue. *Reviews in Obstetrics Gynecology*, 2(1), 51–56. Erişim adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov>
- Onat, G., Dinç, H., Günaydın, S. ve Uğurlu, F. (2016). Çocukluk Döneminde Yaşanan İhmal veya İstismarın Benlik Saygısına Etkisinin İncelenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 9–15. doi: 10.17681/hsp.61140
- Öz, F. ve Yılmaz, E. (2009). Ruh Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram: Psikolojik Sağlamlık. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 16(3), 82–89. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/88536>

- Özen, Ş., Antar, S. ve Özkan, M. (2007). Çocukluk Çağı Travmalarının Umutsuzluk, Sigara ve Alkol Kullanımı Üzerine Etkisi: Üniversite Son Sınıf Öğrencilerini İnceleyen Bir Çalışma. *Düşünen Adam Dergisi*, 20(2), 79–87. Erişim adresi: <http://genclikbirikimi.org>
- Özgentürk, İ., Karğın, V. ve Baltacı, H. (2012). Aile İçi Şiddet ve Şiddetin Nesilden Nesile İletilmesi. *Turkish Journal of Police Studies*, 14(4), 55–77. Erişim adresi: <https://www.academia.edu>
- Öztürk, H. B., Ilgar, M. Z. ve Öztük, E. E. (2015). Aile İçi Şiddetin Akademik Başarı ve Saldırganlıkla İlişkisi. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 115–168. Erişim adresi: <http://openaccess.izu.edu.tr>
- Paul, J., Milner, J., & Mugica, P. (1995). Childhood maltreatment, childhood social support, and child abuse potential in a Basquesample. *Child Abuse and Neglect*, 19(8), 907–920. doi: 10.1016/0145-2134(95)00053-B
- Pereda, N., Guilera, G., Forns, M., & Gomez-Benito, J.(2009). The prevalence of child sexual abuse in community and student samples: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 29, 328–38. doi:10.1016/j.cpr.2009.02.007
- Pérez-Fuentes, G., Olsson, M., Villegas, L., Morcillo, C., Wang, S., & Blanco, C. (2013). Prevalence and correlates of child sexual abuse: A national study. *Comprehensive Psychiatry*, 54(1), 16–27. doi:10.1016/J.Comppsy.2012.05.010
- Polat, O. (1999). *Çocuk ve Hakları*. İstanbul: Analiz Yayınları.
- Polat, O. (2008). Türkiye’de Çocuk Haklarının Durumu. *Toplum ve Demokrasi*, 2(2), 149–157.erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Ressler, K. J., & Bradley, R. G. (2009). The protective role of friendship on the effects of childhood abuse and depression. *Depression and Anxiety*, 26(1), 46–53. doi:10.1002/Da.20534
- World Health Organization. (2006). *Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. Erişim adresi: <https://www.who.int>
- Salzinger, S., Feldman, R. S., Hammer, M., & Rosario, M. (1993). The effects of physical abuse on children’s social relationships. *Child Development*, 64(1), 169–187.doi:10.1111/j.1467-8624.1993.tb02902.x
- Savcı, M. (2017). *Ergenlerin Sosyal Zekâ, Sosyal Kaygı, Akran İlişkileri, İnternet Bağımlılığı ve Sosyal Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkiler* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Harney, P. (1991). The will and the ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 570–585. doi: 10.1037/0022-3514.60.4.570

- Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M. Ware, L., Danovsky, M., ... Stahl, K. J. (1997). The development and validation of the Children's Hope Scale. *Journal of Pediatric Psychology*, 22(3), 399–421. doi: 10.1093/jpepsy/22.3.399
- Sofuoğlu, Z., Oral, R., Aydın, F., Cankardeş, S., Kandemirci, B., Koç, F., Halıcioğlu, O. ve Akşit, S. (2014). Türkiye'nin Üç İlinde Olumsuz Çocukluk Çağı Deneyimleri Epidemiyolojik Çalışması. *Türk Pediatri Arşivi*, 49, 47–56. Erişim adresi: <https://www.journalagent.com/>
- Sperry, D., & Widom, C. (2013). Child abuse and neglect, social support, and psychopathology in adulthood: A prospective investigation. *Child Abuse and Neglect*, 37, 415–425. doi: 10.1016/j.chiabu.2013.02.006
- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M., & Ijzendoorn, M. (2013). The neglect of child neglect: A meta-analytic review of the prevalence of neglect. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 48(3), 345–355. doi: 10.1007/s00127-012-0549-y
- Stoltenborg, M., Kranenburg, M., Alink, L., & Ijzendoorn, M. (2015). The prevalence of child maltreatment across the globe: Review of a series of meta-analyses. *Child Abuse Review*, 24(1), 37–50. doi: 10.1002/car.2353
- Sweet, J., & Resick, P. (1979). The maltreatment of children: A review of theories and research. *Journal of Social Issues*, 35(2), 40–59. doi: 10.1111/j.1540-4560.1979.tb00800.x
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*. Boston: Allyn and Bacon.
- Taner, H., Çetin, F., Işık, Y. ve İşeri, E. (2015). Cinsel İstismara Uğrayan Çocuk ve Ergenlerde Psikopatoloji ve İlişkili Risk Etkenleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(4), 294–300. Erişim adresi: <https://www.ejmanager.com>
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35(2), 82–86. Erişim adresi: <https://pdfs.semanticscholar.org>
- Tardif, M., Auclair, N., & Carpentier, J. (2005). Sexual abuse perpetrated by adult and juvenile females: An ultimate attempt to resolve a conflict associated with maternal identity. *Child Abuse & Neglect*, 29(2), 153–167. doi: 10.1016/j.chiabu.2004.05.006
- Taş, A. (2017). *Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Çocuk İhmal ve İstismarı Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Taşgın, S. ve Sarı, İ. (2014). Aile İçi Ensestin Nitel Analizi: Şanlıurfa Örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 35(7), 486–500. Erişim adresi: <http://www.sosyalarastirmalar.com>

- Taştekin, E. (2016). *Ergenlerin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygısı İle Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkiler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Terzi, S. ve Özbay, Y. (2014). Çocuk İstismarı İle İlgili Gazete Haberlerinin İstismarın Türü, İstismarcı İle Mağdurun Cinsiyeti ve Bağlam Açısından İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 126–133. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/>
- Topçu, S. (2009a). *Silinmeyen İzler: Çocuk, Genç ve Engellilerin İstismar ve İhmali*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Topçu, S. (2009b). *Cinsel İstismar*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Turan, A., & Traş, Z. (2017). An investigation of the relationship between childhood trauma experience of adolescents and perceived social support. *International Journal of Society Researches*, 7(13), 440–458. doi: 10.26466/opus.349223
- Tümkaya, S. (2005). Ailesi Yanında ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4, 445–459. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Türkiye’de Çocuk İstismarı Raporu-2. (2018). Erişim adresi: <http://imdat.org>
- Ünsal, A. (1998). Çocuk İstismar ve İhmalinde Önemli Bir Etmen Olarak Aile. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 14(3), 301–315. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Wolfe, B., & David, A. (1985). Child-abusive parents: An empirical review and analysis. *Psychological Bulletin*, 97(3), 462–482. doi: 10.1037/0033-2909.97.3.462
- Yenibaş, R. (2002). *Aile İçi İstismarın Ergenin Umutsuzluk Düzeyi İle İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi, Güvenirliliği ve Geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81–87. Erişim adresi: <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr>
- Yıldırım, İ. (2004). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Revizyonu. *Eğitim Araştırmaları*, 17, 221–236. Erişim adresi: www.ejer.com.tr
- Yılmaz, S. (2016). *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Akran İlişkilerinin, İnsani Değerler ve Öznel İyi Oluş Düzeyleri Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Zeytinoğlu, S. ve Kozcu, Ş. (1989). Fiziksel Çocuk İstismarı Konusunda Bir Araştırma. B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Editörler), *Aile Yazıları* 3 (ss. 393–399). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Zeytinoğlu S. (1991). Sağlık, Sosyal Hizmet, Hukuk ve Eğitim Alanlarında alışanların Türkiye’de ocuk İstismarı ve İhmal Sorunu İle İlgili Görüşleri. E. Konanç, İ. Gürkaynak ve A. Egemen (Editörler), *ocuk İstismarı ve İhmal* (ss. 147–162). Ankara.

Zoroğlu, S., Tzn, ., şar, V. Öztürk, M., Kora, M. ve Alyanak, B. (2001). Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmalinin Olası Sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69–78. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net>

Zuravin, S. (1991). Unplanned child bearing and family size: Their relationship to child neglect and abuse. *Family Planning Perspectives*, 23(4), 155–161. doi: 10.2307/2135738

Zuravin, S. J. (1989). Severity of maternal depression on three types of mother to child aggression. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59(3), 377–389. doi: 10.1111/j.1939-0025.1989.tb01673.x

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

Yönerge: Bu çalışmanın amacı sizin çocukluğunuzdaki istismar yaşantılarınızla ilişkili bazı değişkenlerin rolünü incelemektir. Eğer soruları yanıtlamak istemezseniz, devam etmek zorunda değilsiniz. Eğer sorularla ilgili bir rahatsızlık hissederseniz, istediğiniz zaman yanıtlamayı bırakabilirsiniz. Lütfen soruların başındaki yönergeleri dikkatlice okuyunuz. Her bir soruyu okuyup, içtenlikle yanıt vermeye çalışınız. Yanıtların doğrusu ya da yanlışı yoktur. Verdiğiniz tüm yanıtlar gizli tutulacaktır. Bunun için kâğıtlara adınızı yazmanız gerekmemektedir. Katılımınız için teşekkür ederim.

Birkan GÜNEŞ
Ankara Üniversitesi

A) Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz: Kız Erkek
2. Yaşınız (*Yazınız*):
3. Sınıf Düzeyiniz: Lise 1 Lise 2 Lise 3 Lise 4
4. Babanızın eğitim düzeyi: Okuryazar İlkokul Ortaokul Lise Lisans Lisansüstü
5. Annenizin eğitim düzeyi: Okuryazar İlkokul Ortaokul Lise Lisans Lisansüstü
6. Dönem sonu ortalamanız (*Yazınız*):

EK 2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyunuz. Her bir ifadenin sizin için ne kadar uygun olduğunu aşağıda yer alan derecelendirme ölçeğini kullanarak, uygun yere çarpı işareti (X) koyarak belirtiniz.

	Doğru Değil	Doğru Olabilir	Genellikle Doğru	Çok Doğru	Tamamen Doğru
1. Ben çocukken ailemde birileri bana vurur ya da beni döverdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Ben çocukken, annem ya da kardeşlerim dövülürken ya da onlara vurulurken gördüm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9. Ben çocukken, ailemde kendimi dövüşerek, ona vurarak ya da ondan kaçarak korumak zorunda kaldığım biri vardı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
32. Ben çocukken, çocukluğum mükemmeldi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
39. Ben çocukken, cinsel olarak istismar edildiğime inanıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK 3. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Aileniz, arkadaşlarınız ve öğretmenleriniz olan ilişkilerinizi göz önüne alarak her bir ifadenin sizin için ne kadar uygun olduğunu aşağıda yer alan derecelendirme ölçeğini kullanarak belirtiniz.

	Uygun Değil	Kismen Uygun	Uygun
AİLEM			
3. Bir haksızlığa uğradığımda beni gerçekten destekler.	(1)	(2)	(3)
14. Üstün, güçlü yanlarımı vurgular.	(1)	(2)	(3)
19. Sosyal etkinliklere katılmamı destekler.	(1)	(2)	(3)
ARKADAŞLARIM			
25. Bana gerçekten değer verir.	(1)	(2)	(3)
30. Gerektiğinde harçlığını benimle paylaşır.	(1)	(2)	(3)
33. Bir şeye sinirlendiğimde beni yatıştırır.	(1)	(2)	(3)
ÖĞRETMENLERİM			
34. Amaç, ilgi ve yeteneklerim konusunda benimle konuşur.	(1)	(2)	(3)
41. Hatalarımı nazikçe düzeltir.	(1)	(2)	(3)
48. Duygu, düşünce ve inançlarıma saygı duyar.	(1)	(2)	(3)

EK 4. Akran İlişkileri Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyunuz ve şu andaki en yakın arkadaşınızla olan ilişkinizi göz önüne alarak her bir ifadenin sizin için ne kadar doğru olduğunu aşağıda yer alan derecelendirme ölçeğini kullanarak belirtiniz.

	Doğru Değil	Doğru Olabilir	Genellikle Doğru	Çok Doğru	Tamamen Doğru
3. Arkadaşım ve ben okuldan sonraları ve hafta sonları birbirimizin evine gideriz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10. Bir konuda başım sıkıştığında arkadaşım bana yardım eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15. Hiç kimseye söyleyemeyeceğim şeyleri bile arkadaşıma söyleyebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22. Bazen arkadaşım benim için bir şeyler yapar ve kendimi özel hissederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK 5. Sürekli Umut Ölçeği

Her bir ifadenin sizin için ne kadar uygun olduğunu aşağıda yer alan derecelendirme ölçeğini kullanarak, uygun yere çarpı işareti (X) koyarak belirtiniz.

	Kesinlikle Yanlış	Çoğunlukla Yanlış	Çoğunlukla Doğru	Kesinlikle Doğru
2. Enerjik bir biçimde amaçlarıma ulaşmaya çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
7. Benim için çok önemli olan şeylere ulaşabilmek için çeşitli yollar düşünebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
12. Kendim için koyduğum hedeflere ulaşırım.	(1)	(2)	(3)	(4)

EK 6. Etik Kurul Onayı

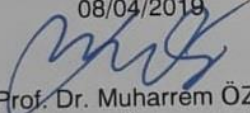
ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 08/04/2019
Toplantı Sayısı : 04
Karar Sayısı : 100

100- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Birkan Güneş**'in "Ergenlerin Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmal Düzeylerinin Sosyal Destek, Akran İlişkileri ve Umut Tarafından Yordanması" başlıklı tezi ile ilgili 04/06/2018 tarih ve 8/120 sayılı karar doğrultusunda yaptığı düzeltmeler Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Birkan Güneş**'in "Ergenlerin Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmal Düzeylerinin Sosyal Destek, Akran İlişkileri ve Umut Tarafından Yordanması" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR
08/04/2019

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

EK 7. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni

T.C.
BURSA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 86896125-605.01-E.7037219
Konu : Birkan GÜNEŞ'in Anket İzni

06.04.2018

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi : MEB Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu 22/08/2017 tarihli ve 2017/25 sayılı Genelgesi.

Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Birkan GÜNEŞ'in "Ergenlerin Çocukluk Dönemi İstismar Ve İhmal Düzeylerinin Sosyal Destek, Akran İlişkileri Ve Umut Tarafından Yordanması" konulu anket çalışması Birkan GÜNEŞ'in 27/03/2018 tarihli dilekçesi ile bildirilmektedir.

Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Birkan GÜNEŞ'in "Ergenlerin Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmal Düzeylerinin Sosyal Destek, Akran İlişkileri ve Umut Tarafından Yordanması" konulu anket çalışmasını, **Yenişehir İlçesi Gevher Nesibe Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Osmangazi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile Yenişehir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerine yönelik** yapma isteği, ilimizde oluşturulan "Araştırma Değerlendirme Komisyonu" tarafından incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırma ile ilgili çalışmanın **okul/kurumlardaki eğitim öğretim faaliyetleri aksatılmadan, araştırma formlarının aklı okul müdürlüklerince görülerek ve gönüllülük esası ile okul müdürlüklerinin gözetim ve sorumluluğunda** ilgi Genelge çerçevesinde uygulanması ayrıca **araştırma sonuçlarının Müdürlüğümüz ile paylaşılması** komisyonumuzca uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Yavuz BAYAR
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

OLUR
06.04.2018
Sahabattin DÖLGER
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Adres : Hoca Hasan Mh. İktisatçı Cad. No:38
(Yeni Hükümet Konakları A Blok) 16050/Osmangazi/BURSA
Telefon No:(0224) 445 16 00 Fax: 445 18 10

Bilgi İçin : Ekrem KOZ
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı
Tel: (0224) 445 1638

Leyla DİKİCİ
VİBKİ
(0224) 215 25 39

E-posta: irtis@meb.gov.tr İnternet Adresi: http://bursa.meb.gov.tr

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Ergenlerin Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmal Düzeylerinin Sosyal Destek, Akran İlişkileri ve Umut Tarafından Yordanması” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Beş sözcükten daha az olan benzeşmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doğrudan Alıntılar” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 26/07/2019
Gönderim Numarası	: 1155104759
Sayfa Sayısı	: 58
Sözcük Sayısı	: 16,638
Karakter Sayısı	: 116,983
Benzerlik Oranı	: 10
Savunma Tarihi	: 25/07/2019

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Birkan GÜNEŞ

Tarih: 26/07/2019

İmza:.....

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı :Birkan GÜNEŞ
E-Posta Adresi :gunesbrkn@gmail.com

İş Deneyimi

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Okul Psikolojik Danışmanı	Milli Eğitim Bakanlığı	2016 - Halen

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Karadeniz Teknik Üniversitesi	2015